

”ELÄMÄ ON”

Nuorten aikuisten elämää heidän kuvaamana

Nina Niemelä

14.5.2013

Pro gradu – tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus

Chydenius

TIIVISTELMÄ

”ELÄMÄ ON” – Nuorten aikuisten elämää heidän kuvaamaan

Nina Niemelä

Sosiaalityö

Pro gradu – tutkielma

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaajat: YTM Sirkka Alho ja YTT Anni Vanhala

Kevät 2013

78 sivua, 3 liitettä

Tutkimukseni kuvaa syrjäytyneenä pidetyn nuoren aikuisen kokemusta elämästään ja identiteetistään. Nuorilla aikuisilla tarkoitan noin 20–30-vuotiaita aikuistuvia. Kokemusta elämästä lähestyn sosiaalisen pääoman ja arvojen kautta. Sisällytän tähän myös tulevaisuusodotukset ja odotukset yhteiskunnalta. Identiteettiä lähestyn syrjäytymisen kokemuksen ja vastapuheen kautta, joka toimii osaltaan tutkimukseni teoreettisena viitekehystenä. Tutkimuksen tavoitteena on antaa ääni syrjäytyneenä pidetylle nuorelle aikuiselle.

Aineistonkeruun menetelmänä käytin haastatteluja, joissa pyrin mahdollisimman vapaaseen keskusteluun. Haastattelin kuutta nuorta aikuista. Haastateltavat, yhtä itse tutkimukseen hakeutunutta lukuun ottamatta, sain kahdelta eri yhteistyötaholta. Analyysin toteutin sisällönanalyyysinä.

Näkökulmani tässä tutkimuksessa on konstruktionistinen. Sen mukaan esimerkiksi syrjäytyneenä pidetyn nuoren aikuisen elämä on muotoutunut ongelmaksi sosiaalisissa vuorovaikutusprosesseissa. Ennako-olettamukseni on se, että syrjäytyneenä pidetty nuori aikuinen itse ei näe elämäänsä ongelmana, vaan ongelma-ajattelu nousee ulkopuolelta.

Tämän tutkimuksen mukaan syrjäytyneenä pidetty nuori aikuinen itse ei koe olevansa syrjäytynyt ja hän tuottaa myös vastapuhetta leimatulle identiteetilleen. Työttömyydellä, jopa itse valittuna elämäntapana, on suuri merkitys sekä syrjäyttävänä että identiteettiä määrittävänä tekijänä. Nuori aikuinen kuvailee elämäänsä yhtäältä tyhjänä ja tarkoituksettomana, sosiaalista pääomaa hänellä on varsin vähän. Toisaalta hän korostaa perinteisten arvojen rinnalla onnellisuutta ja vapautta valita suhteensa työhön. Hän haastaa perinteistä moraalista asettaessaan vapauden tärkeämmäksi kuin kokoaikaisen työn. Moraalin haastaminen johtaa paheksuntaan ja syrjäytyneen leiman saamiseen. Nuoren aikuisen odotukset elämästä liittyvät tavallisen arjen ja elämän todentumiseen. Merkittävää sosiaalityön kannalta on nuoren aikuisen kokemus siitä, että viranomaistahot eivät ole kiinnostuneita heistä eivätkä aidosti kuuntele heitä.

Avainsanat: Nuori aikuinen, syrjäytyminen, identiteetti, sosiaalinen pääoma, arvot ja vastapuhe

Sisällys

1 Johdanto.....	4
2 Nuori aikuinen tutkimuskohteena.....	6
3 Syrjäytyminen käsitteenä ja tutkimuskohteena	10
3.1 Eksklusio ja marginaalisuus	13
3.2 Toiseus.....	15
3.4 Nuorten aikuisten syrjäytymiskohdat	17
4 Identiteetti minuuden ja syrjäytymisen määrittäjänä.....	19
4.1 Identiteetti suhteessa sosiaaliseen.....	20
4.2 Vastapuhe identiteetin rakentajana.....	22
5 Sosiaalinen pääoma ja arvot elämän rakennusaineina.....	23
6 Nuoret aikuiset ja syrjäytyminen konstruktionismin kehyksessä.....	27
6.1 Tutkimusaineiston hankkimisen haasteet	29
6.1 Haastattelut ja analyysimentelmä	30
7 Elämä ja arki.....	34
7.1 Sosiaalinen pääoma ja arvot	37
7.2 Odotuksia elämältä ja yhteiskunnalta	43
7.3 ”Tässähän sitä sitte ollaan”	45
8 Identiteetti.....	47
8.1 Syrjäytymisen kokemus.....	49
8.2 Vastapuhe	54
8.3 ”Tasamaan tallaja”	57
9 Kuuleeko kukaan?	58
10 Pohdinta.....	64
11 Lähteet	68

Liitteet.....	76
Liite 1: Haastattelurunko	76
Liite 2: Analyysikartta	77
Liite 3: Tyypittelyesimerkki	78

1 Johdanto

Professori Mikko Mäntysaari on todennut, että sosiaalityön mahdollisuudet ovat nimenomaan siinä solidaarisuudessa, joka ulottuu myös niihin ihmisiin, jotka ovat erilaisia kuin me (Mäntysaari 2008, 127).

Sosiaalityöntekijä kohtaa monenlaisia asiakkaita, elämäntilanteita ja ongelmia. Jokaisessa kohtaamisessa ja auttamisessa kyse on ainutkertaisesta ja yksioellisesta tapahtumasta. Huolimatta tästä yksilöllisyydestä ja ainutkertaisuudesta asiakkaita voidaan myös jaotella erilaisiin viiteryhyihin kuten aikuisasiakkaat, lastensuojeluasiakkaat, päihdeasiakkaat tai työttömät. Joitain asiakasryhmiä pidetään haasteellisempina kuin toisia. Oman kokemuksen mukaan yksi tällainen varsin haasteellisena koettu ryhmä ovat syrjäytyneiksi luokitellut nuoret aikuiset. Nuoreksi aikuiseksi katson noin 20–30-vuotiaat, joiden ikäkauden kehitystehtävässä keskeistä on siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen, aikuisen identiteetin hahmottuminen sekä sitoutuminen yhteiskuntaan.

Syrjäytyneeksi leimatun nuoren aikuisen elämäntapa poikkeaa heidän ikäluokkansa valtaosan elämäntavasta. He eivät kiinnity yhteiskuntaan perinteisesti ”hyvänä ja oikeana” pidetyillä tavoilla. Heiltä puuttuu usein koulutus, eivätkä he näytä olevan työorientoituneita, heillä saattaa myös olla vaikeuksia sosiaalisen elämän alueella. Työntekijänä minun kokemuksen on usein ollut se, että heistä ei saa otetta, heille kyllä tarjotaan apua ja mahdollisuuksia muutokseen, mutta he eivät tartu tai eivät kykene tarttumaan näihin. Se, mitä työntekijän näkökulmasta ja yhteiskunnallisen, niin kutsutun virallisen avun näkökulmasta pidetään oikeana ja auttavana, ei tavoita heitä. Julkisessa keskustelussa ja sosiaalityössäkin olen kuullut puhetta, joka määrittelee heidät syrjäytyneiksi, haastaviksi, työtä vieroksuviksi ja ongelmallisiksi. Haluan kuitenkin kyseenalaistaa tätä. Kokevatko he itse näin? Kokemuksen mukaan he eivät keskimääräistä enempää viesti pahasta olostani, tyytymättömyydestä tai halusta muutokseen. Ehkä he ovatkin tyytyväisiä elämäänsä, eivät haluakaan muutosta, vaan haluavat pysyä tässä. Tai ehkä se muutos, jota heille tarjotaan, onkin ihan muuta kuin mitä he itse toivoisivat.

Tällä tutkimuksella haluan antaa äänen syrjäytyneeksi luokitelluille nuorille aikuisille. Tavoitteena on ymmärtää ja kuvata heidän omaa näkemystä elämästä, siitä, mikä heille on tärkeää ja mikä heitä tukee. Sekä kuulla, että todentuuko heihin liitetyt, edellä esitetyt, stereotyyppit heidän omassa kokemusmaailmassaan ja tuottavatko he vastapuhetta mainituille stereotyyppioille. Näkökulmani tässä tutkimuksessa on konstruktionistinen. Tämän näkökulman mukaan sosiaaliset ongelmat syntyvät sosiaalisten prosessien kautta. Nuorten aikuisten syrjäytyminen ja syrjäytyneenä pidetyn nuoren aikuisen elämä on saanut ongelman statuksen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Tutkimukseni alussa avaan näkökulmaa nuoreen aikuiseen ja nuoren aikuisen ikäkauteen. Tämän jälkeen luvuissa kolme ja neljä avaan syrjäytymisen käsitettä eri ulottuvuuksineen sekä identiteettiä. Nuoren aikuisen elämää kannattelevia asioita lähestyn sosiaalisen pääoman ja arvojen kautta luvussa viisi. Näiden avulla pyrin hahmottamaan sitä, mikä heitä tukee ja mitä nuori aikuinen itse pitää tärkeänä. Aineiston keruun ja haastatteluprosessin kuvaukset olen liittänyt konstruktionistisen näkökulman hahmottelun kanssa lukuun kuusi. Analyysin olen jakanut kahteen pääteemaan: elämään ja arkeen sekä identiteettiin. Näiden kautta rakennan kuvaa syrjäytyneenä pidetystä nuoresta aikuisesta. Kuvaa syvennän tutkimuksen lopussa johtopäätöksillä. Tutkimukseni päätän pohdintaan niin tutkimuksen eettisistä kuin kokemuksellisista näkökulmista.

Tutkimuskysymykseni ovat varsin laajat, joten pyrin saamaan enemmänkin yleiskuvaa nuoren aikuisen kokemusmaailmasta kuin selittämään auki syvemmin yksittäisiä tutkimuskysymysten osa-alueita. Toivon tämän tutkimuksen avaavan niin omaa kuin muidenkin auttajatahojen ymmärrystä nuorten aikuisten elämästä ja toiveista.

2 Nuori aikuinen tutkimuskohteena

Käytän tutkimukseni kohteesta ilmaisua nuori aikuinen. Nuoreksi aikuiseksi katson noin 20-30-vuotiaan henkilön. Käytän tutkimuksessani ilmaisua nuori aikuinen, koska raja sen välillä kuka on nuori, kuka nuori aikuinen tai aikuinen on usein häilyvä. Nuorista aikuisista käytetään myös nimeä varhaisaikuinen tai heidän kuvaillaan elävän nuoruuden myöhäisvaihetta tai pitkittynyt nuoruutta. Kari E Turunen (2005, 145) toteaa, että nuoruusiän ja varhaisaikuisuuden välillä on yhtäläisyyksiä: ne muodostavat ikään kuin yhdessä nuoruuden ikävaiheen. Siinä missä varhaisaikuisuudessa on jopa lapsenomaisia piirteitä, niin nuoruudessa esiintyy aikuismaista otetta elämään. Rajaa nuoren, nuoren aikuisen ja aikuisen välillä ei siis voi määrittää tarkasti johonkin ikäkauteen sidotuksi.

Sinikka Aapolan (1999) mukaan ikää voidaan lähestyä usealla tavalla. Yleisin tapa on puhua elettyjen vuosien määrästä, kronologisesta iästä. Näkökulmia ikään on kuitenkin muitakin. Ikää voidaan määrittellä institutionaalisesta lähtökohdasta, jolloin keskeistä on jonkin instituution, kuten koulun tai oikeuslaitoksen, näkökulma. Nuoren kohdalla esimerkiksi 18-vuoden iässä saavutettu oikeudellinen aikuisuus, vapaus ja vastuu kuvastavat institutionaalista ikämääritelmää. Ikää voidaan määrittellä myös sosiaalisiin perusteisiin, jolloin puhutaan sosiaalisesta iästä. Tällöin ihmisen ikää arvioidaan sen perusteella mihin hänen sosiaalisesti katsotaan soveltuvan. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että tietyn ikäiseltä odotetaan jo aikuismaista käytöstä tai tietyn ikäisen oletetaan jo sitoutuvan työelämään. Lasten ja nuorten kohdalla erityisesti korostuu kehityksellisen iän näkökulma. Tätä lähelle tulee ruumiillisen iän määrittely. Ihmisestä itsestään lähtee kokemuksellinen ikä, se minkä ikäiseksi hän itse itsensä kokee. Kokemuksellisen iän määrittely edellyttää mahdollisuutta peilata itseään toisiin. Iän kokemus voi myös olla subjektiivinen ja persoonallinen tai se voi perustua rituaalisiin ja symbolisiin ikään liittyviin riitteihin. (Mt. 223–252.)

Nuoria aikuisia ikä kautena ei useinkaan eritellä psykologiassa. Useissa oppikirjoissa (ks. esim. Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen ja Ruoppila 2006) siirrytään suoraan nuoruudesta aikuisuuteen. Liisa Kiviniemi (2008) on väitöskirjassaan tutkinut nuorten aikuisten psykiatrista hoitoa ja perehtynyt eri asiantuntijoiden näkemyksiin nuoruudesta. Kehityspsykologiassa nuoruus jaetaan yleisesti kolmeen eri vaiheeseen: nuoruuden

varhaisvaihe (ikävuodet 12–14), nuoruuden keskivaihe (ikävuodet 15–17) ja nuoruuden myöhäisvaihe (ikävuodet 18–22). Ikävuosia 22–35 nimitetään varhaisaikuisuudeksi.

Seija Ronimus (2012, 15, 26) toteaa, että erilaiset sosiaaliset siirtymät ovat osa elämänkaarta. Jokaisen elämänkaari on yksilöllinen, mutta joitakin lainalaisuuksia ja jotakin yhdenmukaisuutta voidaan kuitenkin havaita. Eri ikävaiheet pitävät sisällään tiettyjä juuri tälle ikäkaudelle tyypillisiä kehitystehtäviä. Kiviniemi (2008, 21–22) on nimennyt varhaisaikuisuuden ikäkauteen liittyviksi kehitystehtäviksi oman elämäntyylin löytämisen, pitkäaikaisten kiintymyssuhteiden luomisen, työelämään osallistumisen ja kansalaisvelvollisuuksien omaksumisen. Elämäntyylin muotoutuminen syntyy vuorovaikutuksessa ikätovereiden, perheen ja muiden lähiyhteisöihin kuuluvien ihmisten kanssa. Varhaisaikuisuudessa ihanteet ovat keskeisellä sijalla ja myös oman rajallisuuden tunnistaminen kuuluu tähän ikäkauteen.

Turusen (2005) mukaan nuoren aikuisen ikävaiheeseen kuuluu usein vielä opiskelua, vaikka hän alkaakin jo suuntautua työelämään ja vakiintua ammatillisesti. Nuori aikuinen tarvitsee tässä vakiintumisessa tukea, tietoja ja taitoja, nimenomaan yksilölähtöistä ohjausta. Tähän samaan vakiintumisen aikaan liittyy oman persoonallisuuden rankentamisen kehitystehtävä. Persoonallisuus rakentuu suhteessa sosiaaliseen todellisuuteen ja vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten sekä instituutioiden kanssa, erilaisten liittymisten ja samastumisten kohteiden avulla. Nuoret aikuiset saattavat olla vielä lähes kolmekymppisinä varsin epäitsenäisiä ja vaikutuksille alttiita, joten he tarvitsevat ohjausta ja tukea omille ratkaisuilleen. Siirtyminen opiskelemaan tai työelämään tarkoittaa siirtymistä yhä enemmän itsenäiseen elämään. Tämä ei ole aina helppoa, vaan saattaa joidenkin kohdalla aiheuttaa ahdistusta. Kyseessä on ikään kuin siirtyminen yhdenlaisesta sosiaalisesta ympäristöstä toiseen, tämä voi tuntua siltä kuin tulisi repäistyksi irti juuriltaan. Saattaa olla, että jo pelkästään paikkakunnan vaihdos voi edustaa suurta muutosta yksilön elämässä. Näissä siirtymissä yksilö voi kokea jonkun aikaa olevansa ikään kuin välitilassa, ei enää siellä mutta ei vielä oikein tuollakaan. (Mt. 145–159.)

Helena Helve (2002, 230–232) toteaa, että nuoruus ajanjaksona on pidentynyt ja polarisoitunut. Suurin osa 25-vuotiaista on edelleenkin opiskelijoita, toisin kuin aiemmat sukupolvet, jotka tässä iässä olivat jo selkeästi saavuttaneet aikuisuuden. Nyt tämä

ikäluokka elää ikään kuin myöhäisnuoruutta, heillä ei ole kiirettä ottaa vastuuta perheen perustamisesta tai työelämästä. Kriittisesti arvioituna voidaan sanoa, että tämä ikäluokka elää itsekkäästi ja hedonistisesti, ajatellen lähinnä omaa itseään, unohtaen kollektiivien toisista välittämisen. Kritiikin sijaan tätä sukupolvea voidaan kuitenkin katsella ideologisen muutoksen kautta; siinä missä aiemmat sukupolvet rakensivat kollektiivisen materialistisen hyvinvointivaltion, tämä sukupolvi rakentaa omaa persoonallista elämäntarinaansa ja projektiaan. (Helve 2002, 230–232).

Yhteiskunnallisessa keskustelussa kuuluu huoli nuorista ja nuorista aikuisista. Esimerkiksi Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tutkija Reija Paanasen (2011) teemakirjoituksessa todetaan, että joka viides 1987 syntyneistä on 21-vuoden ikään mennessä saanut psykiatrista erikoissairaanhoidoa tai lääkitystä mielenterveysongelmiinsa, peruskoulun jälkeinen tutkinto puuttuu 16 %:lta, 23 % on jossakin vaiheessa turvautunut toimeentulotukeen, 26 %:lla on merkintöjä rikkomuksista tai saaduista tuomioista ja 3 % on ollut huostaan otettuna tai sijoitettuna lapsena. Nämä luvut ovat huolestuttavia ja kertovat siitä, kuinka nuoret aikuiset tänä päivänä Suomessa voivat. Niitä nuoria aikuisia, joilla on ongelmia, on yhä enemmän. On kuitenkin muistettava, että suurin osa suomalaisista lapsista ja nuorista voi hyvin. Jouko Kajanoja (2002, 187) toteaa, että nuorilta aikuisilta edellytetään tänä päivänä joustavuutta, muuttuvien olosuhteiden hallintaa ja epävarmuuden sietämistä. Perinteet eivät enää ohjaa työ- ja elämänuraa. Elämä on muuttunut epävakaa ja katkoksia sisältäväksi. Riski syrjäytyä ja menettää yhteenkuuluvuuden tunne yhteiskunnassa on kasvanut. Nuorilla aikuisilla on kuitenkin kaikki mahdollisuudet selvittää tämän päivän haasteista, sillä esimerkiksi Michale J. Rosenfeld (2006, 46) toteaa, että nuoren aikuisen ikäkaudelle tyypillinen voimavara on yksilön muuntautumiskyky. Turunen (2005, 145) vastaavasti näkee nuoren aikuisen ikäkauden voimavarana herkkyyden ja tunteella elämisen kyvyn, josta kumpuaa aitous.

Tutkimuksia, joiden kohteena ovat nimenomaan nuoret aikuiset, löytyy suhteellisen vähän. Nuorisotutkimusta on tehty runsaasti monista eri näkökulmista. Näissä tutkimuksissa kohteena ovat pääosin nuoremmat henkilöt kuin tässä tutkimuksessa. Osin ikäkaudet kuitenkin limittyvät, sillä monet nuorisotutkimukset näyttävät rajautuvan 25-ikävuoteen. Näin ollen monet nuorisotutkimukset, joihin tässä tutkimuksessa viitataan luovat näkökulmaa myös nuoren aikuisen ikäkauteen. Syrjäytyneenä pidettyihin nuoriin aikuisiin liittyvät asenteet ja stereotypiat, jotka nousevat omasta kokemuksestani, ovat ilmiöinä

olleet tutkimuskohteena useissakin tutkimuksissa. Syrjäytymistä on tutkittu paljon. Tämän tutkimuksen kohderyhmänä ovat ne nuoret aikuiset, joita pidetään syrjäytyneinä. Keskeisiksi käsitteiksi nousevat syrjäytyminen eri näkökulmista, sosiaalinen pääoma, arvot, identiteetti ja vastapuhe. Avaan seuraavassa luvussa näitä käsitteitä aiempien tutkimusten ja kirjallisuuden pohjalta.

3 Syrjäytyminen käsitteenä ja tutkimuskohteena

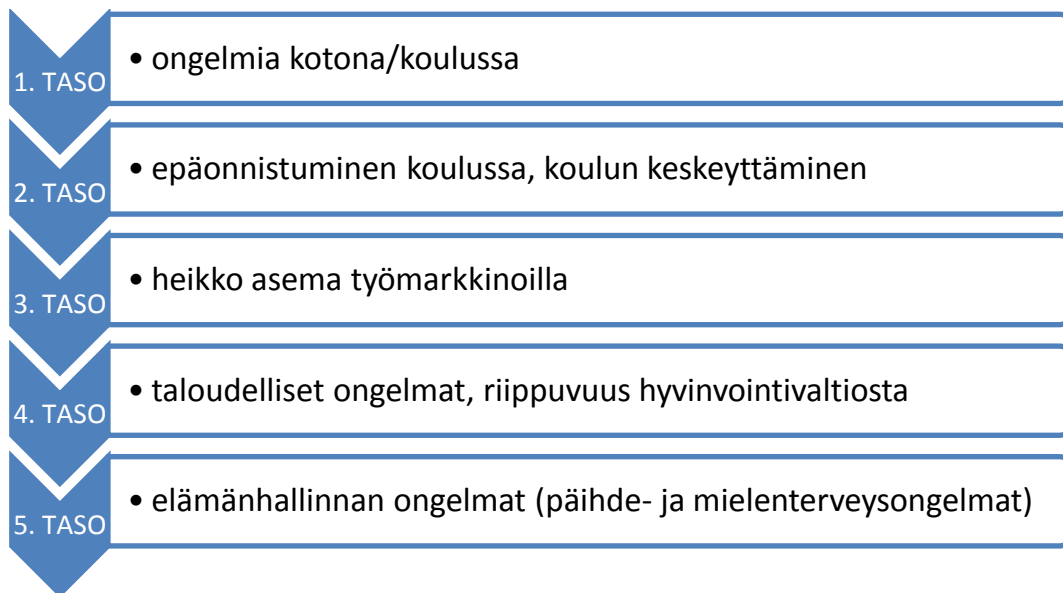
Käsitettä *syrjäytynyt* on vaikea avata lyhyesti. Jokainen meistä tietää jollain tasolla mitä tarkoitetaan, kun puhutaan syrjäytyneestä. Käsitettä tarkemmin katsottaessa se osoittautuu kuitenkin haasteellisen moniulotteiseksi. Siihen liittyy terminologiankin osalta monia vivahde-eroja omaavia nimikkeitä, joita näytetään käytettävän varsin epäjohdonmukaisesti. Tuula Helne (2002) toteaa, että ei ole yksiselitteistä ja selvää, mitä käsitteellä syrjäytynyt tarkoitetaan, keitä syrjäytyneet ovat tai kuka syrjäytymisen määrittelee. Syrjäytymiskeskustelussa on tärkeää erottaa se, kenen tulkinnan kautta syrjäytyneistä puhutaan. On myös vaikea määrittää sitä, mikä on se yhteisö, josta heidän katsotaan olevan syrjässä tai sitä, mihin syrjäytyneet halutaan liittää. Entä missä kulkevat normaliteetin rajat ja kuka asettaa ja kenet poikkeavaksi tai arvottomaksi? Onko syrjäytynyt itse valinnut paikkansa, voisiko hän valita toisin? Onkin tärkeää kysyä, palveleeko keskustelu syrjäytyneistä sosiaalista järjestelmää ja hierarkiaa. Voisiko yhteiskunta lainkaan toimia ilman syrjäytyneitä ja millaisen osallisuus heille yhteiskunnassa sallitaan? (Mt. 73–102.) Terhi Laine, Susanna Hyväri ja Päivi Vuokkila-Oikkonen (2010, 11) määrittelevät syrjäytymisen tarkoittavan sivuun joutumista sosiaalisista suhteista, vaikuttamisesta ja vallan käytöstä, mahdollisuudesta osallistua työhön, kulutukseen ja yhteisölliseen toimintaan. Tässä tutkimuksessa näen syrjäytymisen julkisessa puheessa konstruoiduksi ilmiöksi ja sosiaalisesti ongelmaksi. Pyrin hahmottamaan syrjäytymisen kokemusta nuoren aikuisen näkökulmasta.

Anneli Pohjolan (2001, 188–189) mukaan suomalaisessa syrjäytymiskeskustelussa puheen tyyli on leimaavaa. Sanaan sisältyy taustavivahde, joka viestii siitä, että syrjäytynyt on itse sysännyt itsensä syrjään, se on hänen valinta ja hänen omaa syytään. Monessa muussa kielessä sävy on toisenlainen. Esimerkiksi ruotsin kielessä termi on *utlagning* ja brittiläisessä käsitteessä *exclusion*, näissä molemmissa viitataan ulossulkemiseen, mikä luo käsitteelle toisenlaisen taustavivahteen. Suvi Raitakari (2003) ja Mikko Saastamoinen (2006) näkevät, että sosiaaliset ongelmat yleisestikin tulkitaan yksilöllisten resurssien ja taitojen puutteeksi. Ratkaisuja etsitään valmentamalla yksilöä ja luomalla normaaliarjen edellytyksiä. Näkökulma on vahvasti yksilön vastuuttamisessa ja siinä, että hänet saadaan työmarkkinakelpoiseksi. Erilaiset sosiaaliset ongelmat, syrjäytyminen mukaan luettuna, ovat muutoksen myötä alkaneet muuntua yhteiskunnallisessa keskustelussa yhä enemmän

emotionaaliseksi ongelmiksi, joita ei ratkota rakenteellisella politiikalla vaan edistämällä yksilön elämänhallintaa. Poikkeamat normaalista altistavat yksilöt virallisten ja epävirallisten sanktioiden kohteeksi. (Raitakari 2003, 88; Saastamoinen 2006, 138–167.)

Markku Janhukainen ja Tapio Järvinen (2001, 127–130) artikkelissaan *Kuka meistä onkaan syrjäytynyt* toteavat, että syrjäytymisen ilmiötä voi lähestyä monista eri lähtökohdista, joita kaikkia yhdistää syrjäytymisen hahmottaminen negatiivisena ja ei-toivottuna ilmiönä. Syrjäytymiskeskustelun lähtökohtana voivat olla ensinnäkin sosiaaliset ryhmät, jolloin huomion keskipisteenä on jokin vaikeuksissa elävä ryhmä, kuten pitkäaikaistyöttömät tai alkoholistit. Syrjäytyneet määritellään tällöin hallinnollisin kriteerein ja sosiaalihuollon asiakkuuden kautta. Toisaalta sosiaalisten ryhmien tasolla myös uskóyhät on nähty syrjäytyneinä. Perinteinen köyhyys viittaa staattiseen normaalitilaan, vastaavasti syrjäytyminen uskóyhyiden näkökulmassa merkitsee muutosta tässä normaalitilassa. Kolmas tapa lähestyä syrjäytymistä on tarkastella sitä yksilötasolla. Tällöin viitataan yksittäisen ihmisen kohdalla ilmeneviin sosiaalisiin ongelmiin ja niiden kasaantumiseen, saatetaan puhua moniongelmaisuuudesta tai huono-osaisuudesta. Syrjäytymisen on katsottu ilmenevän tällöin eri ulottuvuuksilla: syrjäytymisenä tuotannosta eli palkkatyöstä, sosiaalisista suhteista, joita ovat työyhteisö, perhe, ystävät ja vastaavat sekä syrjäytymisenä vallasta ja politiikasta. Mitä useammalla ulottuvuudella yksilöllä on ongelmia, sitä syrjäytyneempi hänen katsotaan olevan. Nyky-yhteiskunnassa palkkatyö ja perhe sekä myös opiskelu ja erilaiset kulutuksen muodot ovat ihmisten välisen yhteisyyden tärkeimmät instituutiot. Samalla ne ovat myös tärkeimmät siteet yhteiskunnan ja yksilön välillä. Tämän perusteella voidaan ajatella, että suurimmassa vaarassa syrjäytyä ovat ne, joilla ei ole työtä, koulutusta ja perhettä eikä rahaa kulutukseen.

Janhukainen ja Järvinen (2001) ovat koostaneet niin sanotun syrjäytymisen prosessimallin, jossa syrjäytyminen voidaan nähdä eri vaiheiden kautta kehittyväksi. Prosessin voidaan katsoa alkavan usein jo varhaislapsuudessa, jolloin lapset omaksuvat ne perusvalmiudet, asenteet, arvot ja toiminnan mallit, jotka viitoittavat aikuistumista ja sijoittumista yhteiskuntaan. Kotitausta ja varhaislapsuuden elinolot määrittävät sitä, miten lapset sopeutuvat kouluympäristöön, miten he menestyvät opinnoissaan ja minkälaisille koulutusurille he myöhemmin valikoituvat.

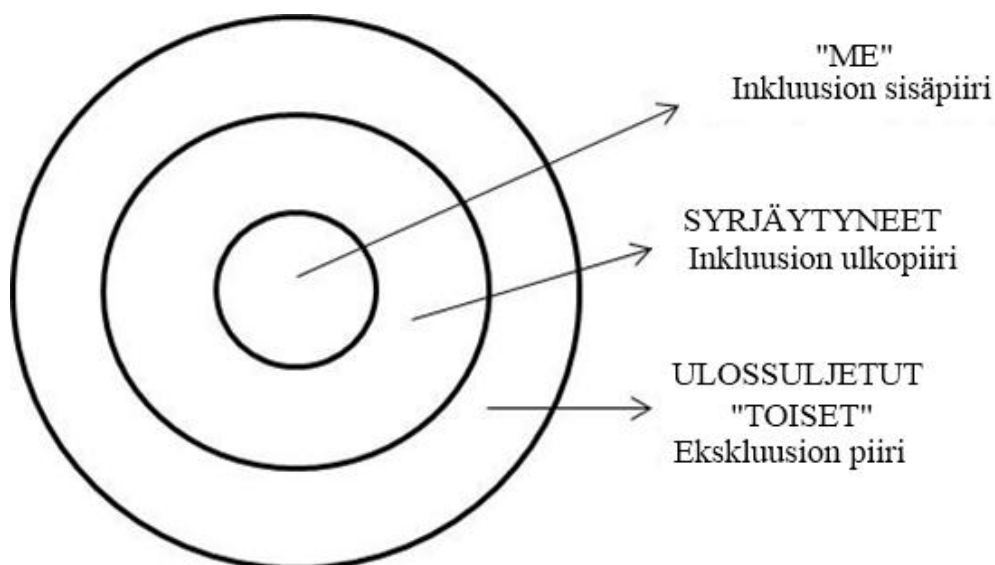
KUVIO 1: Syrjäytymisen prosessimalli (Janhukainen & Järvinen 2001, 135)

Syrjäytymisen prosessimallin mukainen elämäntilanne todentuu todennäköisimmin niiden kohdalla, joiden elämässä on niukasti suojaavia tekijöitä tai jotka eivät osaa tai voi käyttää näitä resursseja hyödykseen. Ongelmien kasautumisen ja samalla syrjäytymisen todennäköisyys on tällöin suurimmillaan. Kuitenkin on tärkeää huomata, että kaikilla prosessin tasoilla on suotuisissa olosuhteissa mahdollisuus katkaista alkanut syrjäytymiskierre. Elämäntilannetta ja sen käännekohtia on vaikea ennustaa, elämään kuuluu yllätyksellisyys. Muutosta voikin tapahtua kumpaan suuntaan tahansa: syrjäytymiseen tai pois syrjäytymisestä. (Janhukainen & Järvinen 2001, 133–136).

Syrjäytymisen käsitteeseen liittyvät läheisesti *eksklusion*, *marginaalisuuden* ja *toiseuden* käsitteet. Näitä käsitteitä käytetään usein synonyymeinä ja lähdekirjallisuudessa niistä puhutaan usein samassa yhteydessä. Hahmottelen seuraavissa luvuissa näiden käsitteiden eroja.

3.1 Ekskluusio ja marginaalisuus

Helne (2002, 170–174) toteaa, että syrjäytymisestä puhuva ei itsekään ole aina selvillä siitä, missä merkityksessä hän sanaa käyttää. Helne puhuu nimenomaan marginaalisuuden ja ekskluusion käsitteiden rajanvedosta. Hän näkee, että syrjäytymisessä ei ole kyse vain sosiaalisesta huono-osaisuudesta, vaan ennen kaikkea rajoista ja tiloista: siitä, mihin yksilö paikannetaan. Tätä voidaan kuvata rengaskuviona, jossa keskellä ovat sisäpiiriin kuuluvat ja ulkoreunalla ulossuljetut, välirenkaille asettuvat syrjäytyneet. On huomattava, että reunalla oleminen ei ole sama kuin ulkona oleminen. Syrjäytyneet, marginaalissa olevat, ovat ulkopiirillä, mutta kuitenkin osa meitä. Ulossuljetut ovat toisia, heitä ei katsota meiksi.

KUVIO 2: Ekskluusiivinen yhteiskunta (Helne 2002, 171)

Nuorten aikuisten kohdalla kuvion sisäpiirissä ovat ne yksilöt ja instanssit, jotka määrittelevät hänet syrjäytyneeksi. Syrjäytyneeksi määritetyksi tuleminen saattaa johtaa siihen, että joutuu ulossuljetuksi yhteiskunnasta, ihmissuhteista ja mahdollisuuksista. Ekskluusiivinen yhteiskunta-kuvio saattaa kuitenkin näyttää hyvin erilaiselta riippuen siitä kenen näkökulmasta asiaa lähestytään. Pyrin tässä tutkimuksessa antamaan äänen nuorelle aikuiselle itselleen. Onkin mahdollista, että nuori aikuinen sijoittaa itsensä inklusion sisäpiirille ja näkee ulossyrjäyttäjänsä ulkopiirillä. Kuvio kuvastaa hyvin sitä, kuinka asemoimme ja identifioimme itsemme suhteessa muihin.

Janhukaisen ja Järvisen (2001) mukaan syrjäytymisen käsite soveltuu lähinnä kaikkein huono-osaisimman joukon elämäntilanteen kuvaamiseen. Sen sijaan kenelle tahansa on mahdollista asettua, tai hänet voidaan asettaa, syrjään, marginaaliin joltain elämän osa-alueelta. Marginaalissa oleminen liittyy kuitenkin syrjäytymiseen siinä suhteessa, että molemmat ilmiöt ovat sijoitettavissa kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen periferiaan, valtavirran ulkopuolelle. Marginaalisuus voi joskus edetä syrjäytymiseksi. Näin saattaa käydä erityisesti silloin, kun samanaikaisesti ollaan useiden elämäalueiden ulkopuolella ja tähän liittyy riski ongelmien kumuloitumisesta tai pitkittymisestä. Yksinkertaisimmillaan käsitteiden erottamisessa on kyse siitä, että kaikki syrjässä oleminen ei ole syrjäytymistä eikä yhteydessä huono-osaisuuteen. Siinä missä syrjäytyminen määritellään yksilön elämässä negatiivisena ja usein varsin pysyvänä elämäntilanteena, saattaa marginaalisuus liittyä ainoastaan jollakin elämäalueella toimimiseen ja voi olla myös yksilön tietoinen valinta. Marginaalisuus voi olla luonteeltaan väliaikaista, eikä valtavirran ulkopuolisuus tietyllä elämäalueella määritä yksilön yhteiskunnallista ja sosiaalista asemaa yhtä kokonaisvaltaisesti kuin syrjäytyneisyys. (Mt. 141–145.) Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (2004, 12–15) korostavat, että ulkopuolisuus, marginaalissa oleminen, ei suoraan tarkoita huono-osaisuutta ja syrjäytymistä, vaan se saattaa olla tiettyyn elämäntilanteeseen liittyvä oma valinta, mahdollisuus elää tietyllä tavalla.

Edellä esittämässäni kuviossa (kuvio 2) inklusion sisäpiiriin kuuluvat me. Me määrittelee sen, keitä meihin kuuluu, keitä ovat syrjäytyneet ja keitä ovat eksklusion ulkopiiriin kuuluvat ulossuljetut toiset. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Tarja Pösö (1995) toteavat, että keskusta määriteltessä rakennamme samalla kulttuurista mallitarinaa siitä, mitä pidämme yhteiskunnassa arvokkaana ja tavoiteltavana. Se, mikä nähdään ongelmallisena ja tuomittavana käyttäytymisenä jää marginaaliin. Marginaalikeskustelussa on siis mukana moraalinen ulottuvuus, marginaalissa olevia ja heidän elämäntapaansa moralisoidaan herkästi. Marginaalisuuden voi ymmärtää myös tilallisena ulottuvuutena Ihmisten tai ihmisryhmien lisäksi asetamme marginaaliin myös paikkoja. Marginaalissa olevan paikan status on alhaisempi ja sen identiteetti on määrittynyt kielteisesti. Tämä toimii vastavuoroisesti niin, että tietty paikka saattaa leimata ihmisen marginaaliin. (Mt. 12-19.)

Inklusion sisäpiiri, me, ei ole yhtenäinen ja staattinen keskus, vaan mukautuva ja paljon sisältävä. Samoin syrjäytyneiden ja ulossuljettujen joukko on muuttuva ja heterogeeninen. Joskus marginaalisuus voi olla myös itse valittua, tällöin suhde marginaalin ja keskuksen

välillä hahmottuu eri tavalla kuin silloin, jos reunalle asettaminen on poissulkevaa tai jopa väkivaltaista. Marginaalisuuden monisyisyyttä kuvastaa myös se, että yksilö voi olla samanaikaisesti sekä sisällä että ulkona, riippuen siitä millä elämän osa-alueella määrittelyä tehdään. Valtakulttuurin keskuksen rinnalle voikin hahmottaa erilaisten marginaaliryhmien omia symbolisia tai kulttuurisia keskuksia. (Jokinen, Juhila & Pösö 1995, 12–19.) Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että työelämän ulkopuolella oleva nuori aikuinen voidaan nähdä syrjäytyneenä, jolloin hänen sijoitetaan ulkopiirille. Kuitenkin hän itse saattaa suhteuttaa itsensä ensisijaisesti omaan kulttuuriseen kesukseensa, eikä välttämättä edes pyri tavoittelemaan valtavirran elämäntapaa ja keskusta.

3.2 Toiseus

Jokaisen yksilön oman identiteetin rakentumisen kannalta on välttämätöntä, että on olemassa toisia. Identiteettiin liittyy valtasuhteet, se että toiset kuuluvat meihin ja toiset eivät. Inhimilliseen toimintaan kuuluu, että pelottavana, vieraana ja uhkana koetut asiat nähdään toisina, ulkopuolisina ja vähempiarvoisina. Tämä johtaa siihen, että toisiin, niihin jotka eivät ole meitä, liitetään negatiivisia mielikuvia. He ovat toisia ja näin ollen syrjässä ja ulkopuolella, eikä heitä viime kädessä halutakaan sisälle, sillä heidän ulkopuolella pitäminen luo turvaa omalle identiteetille. (Helne 2002, 115–134). Syrjäytyneet mielletään yleensä toisiksi, niiksi jotka eivät kuulu meihin. Kuviossa 2 toiset sijoittuvat ulkokehälle eli ulossuljetuiksi.

Käsitteen *stigma* kannalta keskeisen teoreetikon, sosiologi Erving Goffmanin (1986) mukaan toiseuden leima saadaan usein ulkoisen vamman, luonteen poikkeavuuden tai vähemmistöön kuulumisen myötä. Leiman, stigman kantajista tulee yhteisöllisesti määriteltyjen tuomitsevien ja rajoittavien normien seurauksena sijaiskärsijöitä. Pirjo Mattilan (2008, 28–29) mukaan toiseudella tarkoitetaan joidenkin yksilöiden ja ryhmien pois määrittämistä yhteiskunnasta tai yhteisöstä. Yksilön kokemuksena toiseus voi olla hyvinkin repivää. Toiseuteen liittyy myös se, että omaan yhteisöön tai viiteryhmään kuulumattomia asioita ja kokemuksia vähätellään. Tämä on viesti arvottomuudesta. (Ks. Richard Sennett 2004.)

Toiseuden leimaa voivat vahvistaa ja ylläpitää myös viranomaistahot. Pohjola (2001) esittää artikkelissaan näkökulmia, joita kohdentuu nuoriin monitahoisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa oletetun ”yleisen mielipiteen” äänellä sekä erityisesti eri viranomais- ja asiantuntijatahojen usein yleistävällä puhetavalla. Hänen mukaansa syrjäytynyt nuori mielletään tyypillisesti erilaiseksi, jollain tapaa poikkeavaksi, yhteiskunnan normaliteetteja välttäväksi, toisenlaiseksi ihmiseksi. Tällaista nuorta ei pidetä nykyisten valtakurssien edellyttämänä aktiivisena ja omaehtoisena toimijana, vaan passiivisuuteen vetäytyneenä. Tai hänen aktiivisuutensa katsotaan suuntautuvan väärin, tarkoituksellisen vallitsevien arvojen hylkäämiseksi. Siksi ajatellaan, että syrjäytyneitä on sosiaalistettava uudelleen ja aktivoitava. Puheessa nuorten elämisestä ja yhteiskunnallisesta jäsenyydestä kuuluu sisäänrakennettu epäluottamus, joka määrittää osan nuorista epäkansalaisiksi. Toimeentulotuen hakijoina nuoret koetaan erityisen ongelmallisena ryhmänä, johon sisältyy selkeä leima siitä, että he eivät ole niin kutsuttuja tavallisia työttömiä, vaan nimenomaan työhaluttomia, työtä karttavia, yhteiskunnan siivellä eläviä yksilöitä. Kyse ei ole passiivisuudesta työmarkkinoilla, vaan aktiivisesta työn vieroksunnasta. (Mt. 87–188, 192–193.) Syrjäytyneiden parissa työskentelevien viranomaisten työtapa ja asenteet ylläpitävät toiseuden leimaa syrjäytyneistä. Syrjäytyneisiin liitetään kielteinen arvolataus tai heidän ominaisuutensa nähdään pysyvinä, muuttumattomina tai jopa itseään toteuttavina ennusteina. (Helne 2002, 33.)

Näillä toiseksi leimatuilla nuorilla on kuitenkin Pohjolan (2001, 194–203) mukaan omat arkea kannattelevat vahvuutensa ja he elävät pääpiirteissään tavallista elämää. Riippumatta ihmisryhmästä on tavallisimmin löydettävissä normaalit elämän peruspuitteet: ihmissuhteet perhe- ja lähipiirissä, suhde luontoon ja niin edelleen. Syrjäytyneeksi leimattujen nuorten kohdalla suuren haasteen muodostaa niin kutsutun virallisen tuen, aktivoinnin osalta se, että nuoren oma ääni jää usein kuulematta. Viranomaistyöstä puutuukin luottamuksen ilmapiiri: luottamuksen tilalle on tullut leimaava ongelmapuhe.

3.4 Nuorten aikuisten syrjäytymiskohdat

Syrjäytymisen käsite ei siis edellä kirjoitetun perusteella ole selkeä. Syrjäytymiskeskustelua kuitenkin käydään, erityisesti tämä keskustelu kohdentuu nuoriin. Elinkeinoelämän (1.2.2012) valtuuskunnan mukaan vuonna 2010 syrjäytyneitä 15-29-vuotiaista oli 51 300. Yle TV 2:n *Syrjäytyneet nuoret* – teemaillassa (27.11.2012) esitettiin laskelma, jonka mukaan Suomessa on yli 50 000 alle 30-vuotiasta syrjäytymisuhan alla olevaa. Puhutaan siis suurista lukumääristä. Mitä ovat ne tekijät, joiden voidaan katsoa määrittävän nuori aikuinen syrjäytyneeksi tai syrjäytymisuhan alla olevaksi?

Mitä nuoremasta on kyse, sitä useammin syrjäytymiskeskustelun lähtökohtana näyttää olevan koulu. Tämä on sinänsä varsin luonnollinen näkökulma, sillä koulu muodostaa tämän ikäluokan kohdalla merkittävän osan elämänsisällöistä ja osallisuudesta. Koululla on myös nuoren elämää ajatellen suuri tulevaisuusmerkitys. Ilpo Kurosen (2007, 45–47) mukaan peruskoulunsa keskeyttäneiden määrä on nousussa ja yhä enemmän on niitä, joille koulunkäynti ei näytä maittavan. Peruskoulun keskeyttäminen tarkoittaa jatkokoulutuksen ja tätä kautta työelämän ulkopuolelle jäämistä. Tämä nähdään sosiaalisesti huono-osaiselle elämänpolulle ajautumisena. Tähän ilmiöön liittyy myös erilaiseksi leimaamista, yhteiskunnasta eristäytymistä ja syrjäytymisen vauhdittamista. Viranomaiset ja instituutiot ovat leimanneet ja määritelleet valtavirtaan nähden toisenlaisia nuoria. Tämä muovaa stereotyyppioita marginaalinuorista.

Toinen keskeinen näkökulma nimenomaan nuoriin aikuisiin on työ tai pikemminkin työelämän ulkopuolelle jääminen. Työttömyys vaikuttaa monella tapaa, se näkyy selkeästi esimerkiksi ajankäytössä ja statuksessa, Työttömyys on myös stressaavaa, siihen liittyy rahapula, taloudelliset vaikeudet ja tätä kautta monia seuraamuksia liittyen aikuistumiseen, itsenäisen elämän aloittamiseen ja laajemmin koko yhteiskuntaan integroitumiseen. Työttömyys näyttäisikin koko elämään vaikuttavana asiana olevan nuorille haavoittavampi kokemus kuin aikuiselle. (Helve 2002, 60–62.) Pohjola (2001) osoittaa, että valtaosa nuorista näyttäisi arvoissaan olevan kiinnittynyt palkkatyöhön. On vain pieni marginaali nuoria aikuisia, joille palkkatyöllä on korkeintaan välineellinen merkitys, kuten rahan hankkiminen ja jotka mieluusti valitsisivat muun tavan hankkia elantonsa. Osa tästä marginaalista on ikään kuin ajautunut tämänkaltaiseen elämään toistuvien pätkätöiden myötä, he eivät ole koskaan ehtineet kiinnittyä työpaikkaan ja luoda siihen

henkilökohtaista suhdetta. Useimmiten työttömyys syrjäytyneenä pidetyn nuoren aikuisen elämäntapana ei ole hänen oma vapaa valinta. Eri syistä johtuen hän on ajautunut vallitseviin elämän rakenteisiin, eikä niitä ole aina mahdollista muuttaa. Valinnat näyttävät vapailta ja aidoilta, mutta niiden taustalla saattaa olla monia tekijöitä, joihin nuori aikuinen ei itse voi vaikuttaa. Näiden ”valintojen” seurauksena hän ajautuu erilaisuuden ja eriarvoisuuden kohteeksi. (Pohjola 2001, 194–203.)

Syrjäytymistä, syrjäytyneisyyttä ja marginaalissa oloa tarkastellaan helposti yksilön kokemusmaailman ulkopuolelta käsin. Tärkeä kysymys on kuitenkin se, miten ihminen itse määrittelee syrjäytymisen tai marginaalisuutensa omassa elämässään. Kertovatko syrjäytyneeksi määritellyt henkilöt itse olevansa syrjäytyneitä, huono-osaisia tai marginaalissa? (Janhukainen & Järvinen 2001, 143–145). Tässä tutkimuksessa tavoitteena on nimenomaan nuoren aikuisen oma kokemus syrjässä olostai syrjään asettamisesta.

4 Identiteetti minuuden ja syrjäytymisen määrittäjänä

Jokaisella ihmisellä on jonkinlainen minäkuva. Se, millaisena näen itseni, liittyy erottamattomasti siihen, miten hahmotan elämäni. Näin ollen myös syrjäytymisen kokemus on suhteessa kokemukseen siitä, mikä tai kuka minä olen, millainen identiteetti minulla on. Jorma Niemelä (2002, 77) toteaa, että ihmisen perusolemukseen kuuluu pyrkimys löytää ja säilyttää eheä kokemus minästä. Tämä kokemus syntyy yksilöllisistä, kulttuurisista ja sosiaalisista tekijöistä. Tässä tutkimuksessa pyrin hahmottamaan syrjäytyneenä pidetyn nuoren aikuisen minä-kuvaa, identiteettiä, jota peilaan syrjäytymisen kokemukseen.

Eero Suoninen (2012, 90, 96–98) toteaa, että identiteettiin vaikuttavat monet asiat. Ensinnäkin sitä määrittävät ulkoiset tekijät kuten ikä, sukupuoli, rotu tai muu leimaava ominaisuus. Nämä tekijät ovat aina suhteessa siihen, kuinka suuri painoarvo niille eri yhteyksissä annetaan. Esimerkiksi sukupuolella ei ole kaikissa tilanteissa mitään merkitystä, mutta on myös tilanteita, jossa se on ratkaiseva tekijä. Toiseksi identiteettiä määrittää tilannesidonnaisuus. Tällöin puhutaan rooleista, ihmisen identiteetti ja käytös vaihtelevat eri tilanteissa. Kolmanneksi identiteettiimme vaikuttaa vuorovaikutustilanteet, jolloin identiteetti rakentuu kielellisessä vuorovaikutuksessa. Identiteettiimme vaihtelee siis tilanteen myötä, se ei ole staattinen, vaan elämänkaaressa ja jatkuvassa vuorovaikutuksessa rakentuva. Pertti Alasuutari (2007, 174–178) tukee tätä ajatusta toteamalla, että identiteetti voi rajoittaa ja määrittää voimakkaastikin toimintaamme, sitä millaisia olemme, mitä ovat heikkoutemme ja vahvuudemme, mihin kykenemme, mihin emme tai millainen käytös on meille moraalisesti sopivaa. Virheellisesti oletamme usein tämän ihmisen syvimmän minuuden, identiteetin, säilyvän koko elämän ajan. Näin ei kuitenkaan ole, vaan identiteettiimme mukautuu ja rakentuu jatkuvasti. Tämä mukautuminen ja rakentuminen ei ole tietoista ja rationaalista.

Identiteettiämme muokkaavat siis monet asiat. Siihen vaikuttavat ulkoisten tekijöiden lisäksi tilanne ja vuorovaikutustilanteet. Tämän lisäksi identiteetin rakentuminen on suhteessa aikaan, jossa elämme. Saastamoinen (2006) toteaa, että identiteettiimme rakentuu nykyään yhä vähemmän sen mukaan, miksi synnymme ja yhä enemmän sen mukaan miksi itsemme teemme tekemillämme valinnoilla. Elämme epävakaa ja riskialttiissa

yhteiskunnassa, jossa perinteiset rakenteet eivät varmista vakautta. Emme tiedä takaako koulutuksemme työtä tai onko työurallamme jatkoa. Tulevaisuus on avoin ja epävarma. Yksilönvapaus on lisääntynyt ja sen rinnalla valintatilanteiden määrä kasvanut, yhä nuorempana joudutaan tekemään valintoja, jotka määrittävät tulevaisuutta ja identiteettiä. (Saastamoinen 2006, 138–167)

Entä jos valintojemme seurauksena tai valinnoistamme riippumatta elämänpolکمme johtaa meidän tielle, jossa identiteettiimme kuuluu syrjäytymien? Jos ajaudumme työttömyyteen, köyhyyteen ja toiseuteen? Niemelä (2002, 81) muistuttaa, että sosiaalista syrjäytymistä, marginalisaatiota tai työttömyyttä ei pidä tulkita eikä selittää yksilön heikoksi identiteetiksi. Kyse on vastavuoroisuudesta: identiteetti vaikuttaa tilanteeseemme, mutta myös tilanteemme identiteettiimme. Esimerkiksi pitkittynyt työttömyys muokkaa identiteettiä, jolla ei ole käyttöä normaalielämässä. Vastaavasti työpaikan saanti tukee toisenlaisen identiteetin rakentumista. Peter Berger ja Thomas Luckmann (2005, 169–171, 197) korostavat, että identiteetti on ilmiö, joka perustuu niin yhteiskunnan kuin yksilön vuorovaikutukseen. Toiset vahvistavat ja ohjaavat identiteettiimme kehitystä jokapäiväisissä kohtaamisissa. Yksilön kannalta katsottuna tämä vahvistaminen voi olla positiivista tai negatiivista. Se voi tukea yksilön identiteettiä esimerkiksi joko onnistujana tai epäonnistujana. Ihminen heijastaa identiteetissään ulkoapäin tulevia odotuksia, rajoitteita ja vaikutteita.

4.1 Identiteetti suhteessa sosiaaliseen

Identiteetin rakentumien on siis varsin moniulotteinen asia. On olemassa eri näkemyksiä siitä, miten minuus kehittyy ja mitkä tekijät minäkuvaan vaikuttavat kaikkein voimakkaimmin (Suoninen 2012, 90). Useimpia näkemyksiä yhdistää kuitenkin se ajatus, että ihmisen minuus ja käsitys minästä, kehittyy ennen kaikkea sosiaalisesti. Toisten olemassaolo on välttämättömyys ihmisen identiteetin rakentumiselle (Helne 2002, 116). Bergerin ja Luckmannin (2005, 195) mukaan identiteetti on dialektisessa suhteessa yhteiskuntaan, se syntyy, säilyy ja jopa uudelleen syntyy sosiaalisissa prosesseissa. Vivien Burr (2002, 87,111) tukee näkemystä, jonka mukaan käsitys siitä ”kuka minä olen” riippuu suuresti erilaisista ryhmistä ja sosiaalisista luokista, joihin kuulumme. Minuus pohjautuu kykyymme nähdä itsemme toisten silmin keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Ihmisellä on

hänen mukaansa kuitenkin kyky reflektoida näitä heijasteita, joten minuus ei ole pelkästään kanssaihminen määrittelemä. Myös Pertti Rautio (2006, 12, 33–34) korostaa sitä, että on yksilön omassa vallassa hyväksyä tai hylätä ympäriltään tulevia vaikutelmia. Hän siis voi omilla valinnoillaan osaltaan vaikuttaa siihen, millaiseksi persoonaksi hän kehittyy ja millainen identiteetti hänellä on. Minuuteen vaikuttaa niin sisäinen kuin ulkonen, tietoinen kuin tiedostamaton. Ihmisellä on implisiittinen, tietoisuudesta riippumaton minä ja tietoinen eksplisiittinen minä.

Vaikka yksilö voikin itse ohjailta identiteettiään, niin sitä ei voi täysin irrottaa ympäröivästä ja sosiaalisesta. Pekka Kuuselan (2006, 46–55) mukaan identiteetin kuvaus viittaa tiettyyn subjektiasemaan tai sosiaaliseen tilanteeseen. Hän puhuu persoonallisesta ja sosiaalisesta identiteetistä ja siitä ettei minuus synny koskaan sosiaalisessa tyhjiössä. Ihmisen toimijuus yhteiskunnassa edellyttää jonkinasteista ymmärrystä itsestämme ja muista yhteiskunnan jäsenistä. Persoonallisen ja sosiaalisen identiteetin eroa voi avata niiden riippuvuussuhteista käsin. Persoonallisen identiteetin kohdalla kyse on suhteestamme kaikkiin järjestyksiin ja sosiaalisen identiteetin kohdalla suhteesta sosiaaliseen järjestykseen. Ihminen on yhtä aikaa *minä*, *persoonana*, *agentti* ja *toimija*. Agentti ja toimija viittaavat sosiaalisiin minä-rakenteisiin, jotka ovat riippuvaisia itsetietoisuudesta ja persoonallisen identiteetin muodostumisesta. Persoonallinen identiteetti syntyy sosiaalista identiteettiä varhemmin, sillä sosiaalisen identiteetti muodostuu ihmisen toiminnasta ja suhteesta yhteiskunnassa.

Niemelän (2002, 78, 85–87) mukaan yhteiskunnan ja kulttuurin muutos velvoittavat yksilöä löytämään identiteettinsä itse. Aikamme trendi on toteuttaa itseään ja löytää yksilöllisyytensä. Tämä ruokkii ihmisen itsekkyyttä ja kasvattaa ryhmää, jonka identiteettityö murentaa sosiaalista ja perinteistä. Tämä heijastuu moraalin muutoksena; yleisesti hyväksytyt saatetaan ohittaa ja hakeudutaan aiempaa herkemmin ala- tai osakulttuurin normistoihin ja arvomaailmaan. Toisenlaisen elämäntavan valinnut saattaa saada leimatun identiteetin. Leimatun identiteetin kantaja ei välttämättä hyväksy hänelle annettua identiteettiä, vaan tuottaa vastapuhetta. Vastapuhetta identiteetin rakentajana avaan seuraavassa luvussa.

4.2 Vastapuhe identiteetin rakentajana

Identiteettimme ei edellä esitetyn mukaan ole täysin vapaa valinta, joskin sitä itse voimme ohjailla. Identiteetti on suhteessa muihin ja ympäröivään ja nämä ohjaavat ulkoapäin sitä, mikä identiteettimme on. Jokisen, Huttusen ja Kulmalan (2004) mukaan käsitystä siitä keitä me olemme ja keitä ovat ”ne toiset” tuotetaan ja uusiinnetaan koko ajan. Arkipäivän käytännöissä tehdään eroja suhteessa toisiin, rakennetaan identiteettiä sekä itselle että toiselle ja luodaan käsityksiä kullekin kuuluvasta paikasta. Rakennusaineina identiteetin ja toiseuden leiman luomiseen voi toimia yhteiskunnallinen asema, etninen tausta, sukupuoli, sukupolvi, seksuaalinen suuntautuneisuus tai jonkin organisaation asiakkuus. Ihmisten välisiä eroja tuotetaan paitsi puheessa niin myös ei-kielellisessä toiminnassa. Toiminta voi olla näkyvää tai näkymätöntä. Kyse identiteetin luomisessa on pitkälle vallasta. Keskuksessa olevat (joka sekään ei ole yhtenäinen) määrittelevät ulkopiiriin kuuluvat, ilman että heille useinkaan annetaan ääntä. Kun halutaan tuoda kuuluviin juuri niiden ääni, jotka on määritelty marginaaliin, voidaan puhua vastapuheesta. Vastapuheen avulla voidaan katsoa miten he itse asemoivat itsensä suhteessa valtakulttuurin tapoihin määrittä heidän paikkaansa ja identiteettiään. Nähdään se, hyväksyvätkö he sellaisinaan valtakulttuurissa annetut – usein varsin leimaavat – identiteetit, vai pyrkivätkö he horjuttamaan tai liikuttamaan keskuksien ja marginaalien välisiä rajanvetoja. Vastapuheen avulla he määrittelevät itselleen uuden identiteetin. (Mt. 10–12.)

Vastapuhe voi olla suoraa tai epäsuoraa ja se voi ilmetä myös ei-kielellisenä toimintana. Puheen vastakohtana on tietenkin vaikeneminen. Vaikeneminen ilmenee myös monella tavalla. Voi olla, että marginaaliin luokitelluiden ääni ei tule kuuluviin, heidän on vaikea löytää sanoja kuvaamaan omaa marginaalissa olon kokemusta tai vaikeneminen on itsessään eräänlaista vastapuhetta, kieltäytymistä sellaisesta vuorovaikutuksesta, jossa on asetettu vähempiarvoisen keskustelukumppanin osaan. (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 10–12.) Kirsi Juhila (2004, 29) määrittelee vastapuheen leimattua identiteettiä kommentoiviksi ja vastustaviksi teoiksi, joiden tarkoitus on esittää leimatun identiteetin erilaisuus suhteessa kulttuurisesti vallitsevaan kategorisoinnin tapaan. Vastapuhe voi olla sanojen lisäksi ilmeitä tai eleitä.

5 Sosiaalinen pääoma ja arvot elämän rakennusaineina

Siihen, millaisena elämämme koemme vaikuttaa monet tekijät. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut sosiaalisesta pääomasta, ihmisten ja yhteisöjen tuottamasta tuesta sekä arvoista, joita nuori aikuinen kuvailee ja joiden varassa hän tekee valintoja elämässään. Petri Ruuskanen (2002, 6) näkee, että sosiaalisen pääoman käsite on aiemmin liittynyt lähinnä talousajatteluun, mutta 90-luvun puolivälin jälkeen käsite on ymmärretty yhä enemmän sosiaalisena ja yhteiskunnallisena asiana. Sosiaalinen pääoma on ihmisistä lähtevää me-henkeä, yhteisöllisyyttä, arvojen ja normien yhteyttä. Sosiaalisen pääoman merkitys tästä näkökulmasta yksilön hyvinvoinnille on noussutkin viime vuosina laajemmin julkiseen keskusteluun.

Sosiaalisesta pääomasta puhuttaessa korostuvat sosiaaliset suhteet, jotka ovat voimavara yksilölle. Markku Hyyppä (2005; 2008; 531–532) on perehtynyt käsitteeseen *sosiaalinen pääoma*. Tällä tarkoitetaan ryhmälle ominaista yhteisöllisyyttä, jossa vallitseva keskinäinen luottamus auttaa osallistumaan ja toimimaan kansalaisverkostossa. Sosiaalinen pääoma ilmenee yhteisöissä, jossa vallitsee me-henki ja yhteenkuuluvuuden tunne. Me-henkisyys liittyy tiettyyn historialliseen tilanteeseen tai luonnollisena osana väestön peruskulttuuriin, esimerkiksi Suomen talvisodan aika tai suomenruotsalainen väestö. Kulttuurinen me-henki perustuu yhteisiin ajatuksiin, määritelmiin, sääntöihin ja tarkoituksiin. Tietyn ihmisyyteen jäsenenä yksittäiset ihmiset perivät nämä asiat maailmankuvaansa ja elämisen tapansa. He myös siirtävät tämän kulttuuriperimän, me-hengen, sosiaalisen pääoman seuraavalle sukupolvelle. Me-henkeen sisältyy vahva luottamus siihen, että jokainen jäsen toimii me-hengen mukaisesti. Luottamus onkin sosiaalisen pääoman tärkeimpiä ominaisuuksia.

Sosiaalisessa pääomassa yhteisöillä on suuri merkitys. Yhteisöllisyyttä peräänkuulutetaan paljon julkisessa puheessa ja se nähdään tukea ja hyvinvointia tuottavana, mikä taas edistää terveyttä. Esimerkiksi *The social context of well-being* artikkelissa John F Helliwell ja Robert D Putnam (2004, 1444–1445) vahvistavat näkemystä siitä, että sosiaalinen pääoma liittyy vahvasti subjektiiviseen hyvinvoinnin kokemiseen. Avioliitto, perhe, ystävyys- ja naapurisuhteet ja kansalaistoimintaan osallistuminen liittyvät onnellisuuden ja tyytyväisyyden kokemiseen. Tällä kokemuksella näyttää olevan selkeä vaikutus ihmisen

hyvinvointiin ja tätä kautta terveyteen. Tätä yhteisöllisyydestä syntyvää hyvinvointia ei ole kyetty selittämään auki, mutta vaikutukset on kyetty osoittamaan (Ruuskanen 2002, 20–25).

Yhteisöllisyys on aika- ja paikkasidonnaista. Se yhteisöllisyys, jota peräänkuulutamme, saattaakin ilmetä tässä ajassa erilaisena kuin miten sen hahmotamme. Mika Määttäsen suomentamissa Michel Maffesolin (1993) näkemyksissä yhteisöllisyydestä korostuu ajatus yhteisöllisyyden muuttumisesta ”tässä ja nyt”- tyyliseksi. Yhteisöllisyys ei ole hänen mukaansa kadonnut, vaan se näyttäytyy nyky-yhteiskunnassa elämyksinä, kuluttamisena, esteettisinä nautintoina ja uskonnollisena mystiikkana. Jopa television katselua voidaan ajatella kollektiivisena asiana, joka yhdistää miljoonia katsojia yhtäaikaiseen elämykseen. Se mikä vaikuttaa ensi näkemältä individualistiselta, on viime kädessä uudenlaista yhteisöllisyyttä, kollektiivista kokemusta. Yhteisöllisyys rakentuu kulutus- harrastus- tai elämäntapayhteisöjen varaan. Näihin liitytään ja näistä lähdetään valinnanvaraisesti.

Yhteisöllisyys ja me-henki ovat voimavara, mutta yhteisöllisyydellä voi olla myös käänköpuolensa. Esimerkiksi hyvinvointiteorian luoja Erik Allardt (1976, 44–45) nostaa esiin yhteisöllisyyden negatiivisen puolen; sen, että yhteisöt sitoessaan ja liittäessään myös poissulkevat toisia. Näkisinkin että, syrjäyttämässä tai marginaaliin asettamisessa on usein kyse nimenomaan yhteisöjen hierarkioista. Myös sosiaaliseen pääomaan on suhtauduttava tietyllä kriittisyydellä. Tom Schuller Stephen Baron ja John Field (2000) avaavat näkökulmia ja kritiikkiä sosiaalisesta pääomasta avaamalla keskeisten sosiaalisen pääoman käsitteen luojien (Pierre Bourdieu, James Coleman ja Robert Putnam) painotuksia käsitteestä. Shullerin, Baronin ja Fieldin kritiikin kohteena ovat sosiaaliseen pääomaan liitetyt termit: luottamus ja verkostot. He suhtautuvat sosiaalisen pääoman käsitteeseen myönteisesti ja näkevät sen lupauksia antavana, mutta toteavat, että käsitteenä se ei ole kypsä ja sitä käytetään toisinaan väärin niin analyttisesti kuin poliittisesti.

Elämäämme ja valintojamme eivät ohjaa vain sattuma tai yhteisöt, joihin kuulumme. Elämä koostuu monista tekijöistä. Sosiaalisen pääoman lisäksi olen tässä tutkimuksessa kiinnostunut arvoista. Arvot vaikuttavat asenteisiimme, valintoihimme ja laaja-alaisesti koko elämän niin rakentumiseen kuin kokemiseen. Maailmamme on muuttunut monella tapaa. Globaali ihmisten liikkuvuus muuttaa perusarvoja ja internet, tv ja muut tiedotusvälineet tuovat ihmisten ulottuville vaihtoehtoisia elämänmalleja. Helve (2002, 18–

19, 38) pohtii näitä kysymyksiä nimenomaan nuorten arvomaailmasta käsin. Hänen mukaansa nuorilla ei ole yhdenmukaisia ydinarvoja, vaan nuoret jakautuvat erilaisiin ryhmiin, joissa vallitsevat eri arvot. Ryhmät muotoutuvat iän, sukupuolen, sosiaaliluokan, kotipaikan ja harrastusten pohjalle. Nuorilla ei ole myöskään yhdenmukaista aatemaailmaa. Perinteinen kristinuskoon perustuva moraalii- ja aatemaailma ei ole enää yksi ja ainut tarjolla oleva malli, vaan tarjolla on eri arvoja, ideologioita, ja uskontoja. Osa nuorista näyttäisi olevan jopa ideologisesti kodittomia. Arvot ovat myös aina kulttuurisidonnaisia. Tämän päivän nuoret elävät huomattavasti monikulttuurisemmassa ilmapiirissä kuin aiemmat sukupolvet. Tämä näkyy avomaailmassa, yhtäältä se lisää suvaitsevuuutta, mutta toisaalta ristiriitoja. Riskit, elämän ristiriitaisuus ja epävarmuuden kasvu ovat ajaneet vanhat arvot ja ideologiat kriisiin, josta on seurannut turvattomampi, jopa toivottomampi tulevaisuudenkuva.

Helven (2002) mukaan suurin osa nuorista ei ole kiinnostunut uskonnosta tai politiikasta. Sitä vastoin ympäristönsuojelu ja eläinten oikeudet näyttävät kiinnostavan ja aktivoivan nuorisoa. Tämä selittyy osittain sillä, että suomalaiset nuoret ovat omaksuneet varsin postmaterialistiset arvot, joissa korostuu itsensä toteuttaminen. Nuorillamme on ollut mahdollisuus tyydyttää taloudellinen hyvinvointi, joten he ovat voineet suunnata huomiota ideologisiin tavoitteisiin. Elämme ajassa, jonka elämänmallin utopia on maailma, jossa on oikeuksia, mutta ei velvollisuuksia. Kaavailu, suunnitelmat, tulevan etujen nimissä tehdyt uhraukset tai mielihyvää tuottavan siirtäminen tuonnemmaksi ovat vastoin postmodernia toimintaa. Aikakauteen kuuluu myös eettisten ja moraalisten arvojen heikkeneminen, jopa osittainen puuttuminen. (Mt. 23–36.) Zygmunt Bauman (1996, 240–242, 256–265) toteaa, että ei ole oikein ajatella nuorten kuitenkaan elävän vailla minkäänlaista moraalii tai eettisiä ohjenuoria. Moraalinen riippumattomuus haastaa uudenlaiseen vastuuseen. Normaaliuden mitta muuttuu koko ajan ja moraalii muokkautuu sen mukaan. Tämä asettaa tämän päivän nuorille ja nuorille aikuisille uudenlaisia moraalisia haasteita.

Nuorisotutkimuksissa näyttäisi olevan osittain ristiriitaistakin näkemystä nuorten arvomaailmasta. Moniarvoisuuden, arvojen puuttumien ja itseen keskittyneiden arvojen rinnalla näyttäisi tutkimusten mukaan myös siltä, että nuorten aikuisten arvomaailma rakentuu varsin perinteisille arvoille. Suomen nuorisoyhteistyö Allianssin (2012, 13) julkaisun mukaan nuorten arvoissa kaikkein tärkeintä on omaehtoinen toiminta ystävien kanssa. Seuraavaksi tärkeimmäksi koettiin perheen kanssa vietetty vapaa-aika. Nuoret

arvostavat kaverisuhteita paljon, jopa niin paljon, että niiden katsotaan tuovan elämään enemmän tyytyväisyyttä kuin työ, koulutus ja aineellinen hyvinvointi voivat tuoda. Sami Myllyniemi (2007) on löytänyt samankaltaisia tuloksia. Nuoret ja nuoret aikuiset näyttäisivät olevan sitä tyytyväisempiä ihmissuhteisiin, mitä enemmän niitä on. Ihmissuhteiden tiiviys ei ole niinkään ratkaiseva tekijä. Tyytyväisyys vapaa-aikaan näyttäisi jonkin verran laskevan siirryttäessä nuoruudesta aikuistumiseen. Tätä selittänee se, että nuoren aikuisen maailmaa sävyttää usein kiireiset ruuhkavuodet: opiskelu, työuran luonti, parisuhteen luominen ja perheen perustaminen osuvat usein tälle ajanjaksolle. Työttömät kokivat myös vapaa-aikansa tyydyttävämpänä kuin työssä käyvät, tosin työttömyyden pitkittyessä tyytyväisyys näyttää laskevan. Nuorisobarometrin mukaan näyttäisi siltä, että nuoret ja nuoret aikuiset ovat kaiken kaikkiaan varsin tyytyväisiä elämäänsä. Tuloksissa on kuitenkin huomioitava se, että ne joilla menee kaikkein heikoimmin, tuskin vastasivat kyselyyn. Onnellisuutta on haasteellista mitata, mutta tärkeiksi asioiksi tutkimuksessa nousivat perhe, parisuhde, terveys, turvallisuus ja työ. Terveys ja ihmissuhteet ohittavat työn ja aineellisen hyvinvoinnin merkityksen elämäntyytyväisyyttä mitattaessa. (Mt. 2007, 103–112.)

6 Nuoret aikuiset ja syrjäytyminen konstruktionismin kehyksessä

Tutkimukseni tavoite on ymmärtää ja kuvailla syrjäytyneenä pidetyn nuoren aikuisen arvomaailmaa ja maailmankuvaa. Tavoitteeni on tutkia tulevatko heihin liitetyt edellä esitetyt stereotyyppit esiin heidän omissa kertomuksissaan. Lähtökohtaisesti haluan kyseenalaistaa vallalla olevaa käsitystä syrjäytyneestä nuoresta aikuisesta. Koen aiheen kiinnostavana, koska kokemukseni mukaan tämä ryhmä koetaan sosiaalityössä haasteellisena, jopa leimattuna. Uskon, että ennakoasenteet vaikuttavat siihen, kuinka heihin suhtaudutaan ja siksi haen myös mahdollista nuoren aikuisen vastapuhetta. Tutkijana haluan lähestyä kohderyhmää mahdollisimman avoimesti.

On luontevaa valita laadullinen tutkimus, kun tavoitteena on tutkia, ymmärtää ja selittää, ihmisen elämälleen antamia merkityksiä. Alasuutarin (2011, 38–51) mukaan laadullisen tutkimuksen analyysissä aineistoa tarkastellaan usein kokonaisuutena, jossa havaintoja pelkistetään ja ratkaistaan arvoituksia, tavoitteena on saavuttaa ymmärrys.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Miten syrjäytyneenä pidetyt nuoret aikuiset kuvailevat elämäänsä?

-Mikä heille on tärkeää, mitä he arvostavat ja millaista sosiaalista pääomaa heillä on?

-Mitä he odottavat elämältään ja yhteiskunnalta?

2. Miten syrjäytyneenä pidetyt nuoret aikuiset identifioivat itseään?

-Kokevatko he olevansa syrjässä tai tulleensa asetetuiksi syrjään?

-Tuottavatko he vastapuhetta?

Tieteenfilosofisesti tämä tutkimus sijoittuu konstruktivistiseen suuntaukseen. Tapio Aittolan ja Vesa Raiskilan (1994, 226–227) mukaan konstruktionismin käsite vakiintui yhteiskuntatieteiden kentälle Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin vuonna 1966 julkaiseman teoksen ”*The Social Construction of Reality*” myötä. Konstruktionistisen ajattelun mukaan tieto todellisuudesta muotoutuu ja välittyy sosiaalisissa prosesseissa ja kaikkein konkreettisimmatkin tosiseikat ovat sosiaalisesti rakentuneita.

Konstruktionismissa korostuu kielen merkitys. Burrin (2003, 2–5) mukaan kaikkia sosiaalisen konstruktionismin suuntauksia yhdistää se, että itsestään selvänä pidettyyn tietoon suhtaudutaan kriittisesti ja että käsityksemme maailmasta nähdään rakentuvan sosiaalisissa prosesseissa tietyissä yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa olosuhteissa. Konstruktiomme maailmasta eivät ole sattumanvaraisia ja mielivaltaisia, joskin ne ovat suhteellisia. Ne syntyvät sosiaalisissa prosesseissa, joita muokkaavat erilaiset vallan sekä materiaalisen todellisuuden ulottuvuudet.

Konstruktionismin mukaan mikään käyttäytyminen tai mitkään olosuhteet eivät sinänsä ole sosiaalisia ongelmia. Ne ovat ihmisten välisessä toiminnassa, sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa rakentuneita, yhteiskunnallisten ja historiallisten tapahtumien tuotoksia. Ongelmiksi ne muodostuvat vasta, kun ne jostain näkökulmasta määritellään luonteeltaan niin haitallisiksi joko asiakkaalle tai muille ihmisille, että asialle on jotain tehtävä. Kun asialle on tarve tehdä jotain se vahvistaa tulkintaa siitä, että kyseessä on ongelma. (Helne 2002, 23; Jokinen, Juhila & Pösö, 1995, 12.)

Konstruktionismia tieteenfilosofiana on myös kritisoitu. Esimerkiksi Ian Hacking (2009) kyseenalaistaa teoksessaan *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on* sosiaalisen konstruktionismin liiankin väljää käyttöä. Hänen mukaansa ei kyllin perusteellisesti mietitä sitä, mitä loppujen lopuksi konstruoidaan. Sosiaalisen käsite on valtaisan laaja ja näin ollen haasteellinen, lähes mahdoton konstruoida. Lähden kuitenkin tässä tutkimuksessa sosiaalisen konstruktionismin polulle. Tällä polulla pyrin löytämään nuorten aikuisten elämäkuvauksia, arvoja ja sosiaalista pääomaa. Aineisto testaa teoriaa syrjäytymisen käsitteestä, identiteetistä, sosiaalisesta pääomasta, arvoista ja vastapuheesta syrjäytyneenä pidettyjen nuorten aikuisten näkökulmasta. Olen kiinnostunut siitä, kuinka he itse asemoivat itsensä eksklusiivisen yhteiskunnan kuviossa ja tuottavatko he vastapuhetta syrjäytymiselle. Konstruktionistisen ajattelun mukaan syrjäytyneenä pidetyn nuoren aikuisen elämä on hahmottunut ongelmaksi siinä vaiheessa kun siitä on alettu puhua asiana, jolle pitäisi tehdä jotain. Ennako-olettamukseni tässä tutkimuksessa on se, että syrjäytyneenä pidettyjen nuorten aikuisten elämä nähdäänkin ongelmana ulkoapäin nousseiden muutostarpeiden seurauksena, eivätkä he itse koe elämäänsä niinkään ongelmallisena.

Laadulliselle tutkimukselle on luonteenomaista, että ilmiöitä käännellään ja katsellaan monelta suunnalta. Tästä johtuen kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole aina helppo rajata teoreettista viitekehystä. Ladullisessa tutkimuksessa tulisikin kerätä aineistoa, joka mahdollistaa monenlaiset tarkastelut (Alasuutari 2011, 83–89). Tämän takia pyrin haastatteluissa enemmän vuorovaikutukselliseen keskusteluun kuin perinteiseen haastatteluun.

6.1 Tutkimusaineiston hankkimisen haasteet

Aineiston saaminen tähän tutkimukseen oli yllättävän haastavaa. Olin ajatellut yhteistyötahoksi TYP-toimipistettä. Tutkimukseni ajoittui kohtuullisen suuren kuntaliitosprosessin kanssa päällekkäin ja monien muutosten keskellä he eivät voineet yhteistyöhön alkaa. Tämän jälkeen lähestyin asuinseudunkini etsivän nuorisotyön toimipistettä, joka lähti mielellään yhteistyöhön. Ensisijainen toiveeni oli saada nuorilta aikuisilta nettipäiväkirjoja, joissa he kuvailevat arkeaan. Tämän rinnalla ajattelin käyväni heidän kansaan sähköpostikirjeenvaihtoa, jonka avulla saan kysytyä mahdollisesti päiväkirjassa avoimeksi jääviä aihealueita. Aloitimme yhteistyön tältä pohjalta. Alkusyksyn 2012 yritimme löytää päiväkirjan pitäjiä. Henkilökunta kertoi asiakkailleen tutkimuksesta ja jakoi flayereita nuorille aikuisille ja toimipisteen ilmoitustauluilla oli ilmoituksia, joissa pyysin nuoria aikuisia mukaan tutkimukseen. Tämä ei kuitenkaan tuottanut tulosta.

Seuraavaksi olin yhteydessä erääseen suureen seurakuntayhtymään, ja anoin tutkimusluvan heiltä diakoniatyön alueelle, jossa on asiakkaana nuoria aikuisia. Tämän lisäksi sain yhteistyökumppanikseni erään kunnan nuorisotyön hankkeen. Samalla luovuin nettipäiväkirja-ajatuksesta ja päätin kerätä aineiston haastatteleamalla. Minulla oli siis kaksi yhteistyötahoa, joiden kautta sain nuoria aikuisia haastateltavaksi. Kuvailen lyhyesti yhteistyötahoni, mutta tutkimuksen eettiseltä kannalta näen parhaaksi olla nimeämättä tarkemmin paikkakuntia tai toimipisteitä.

Lähikunnan nuorisotyön hanke oli kohdennettu kuuden lähikunnan 15–24-vuotiaille nuorille, joiden katsottiin olevan vaarassa syrjäytyä toisen asteen opiskelusta tai työelämästä. Tavoitteena hankkeessa oli ohjata ja tukea nuoria työllistymiseen, opintojen

aloittamiseen tai jatkamiseen sekä muuhun elämänhallintaan. Tämän hankkeen kautta sain kolme haastateltavaa. Seurakunnan kautta sain kaksi haastateltavaa. Diakoniatyön nuoriin aikuisiin kohdentuva työ on hyvin erilaista kuin edellä mainitun hankkeen työ. Pääsääntöisesti ne nuoret aikuiset, jotka asioivat seurakunnassa ovat usein moniongelmaisia, heillä on nuoresta iästä huolimatta monia tukirakenteita ja monia epäonnistuneita yrityksiä eri viranomaisten kanssa. Usein diakoniatyöntekijän luo tullaan, kun mikään muu ovi ei enää aukene. Diakoniatyöntekijän luokse tuleminen on aina oma valinta ja se tapahtuu oma-aloitteisesti, taustamotivaationa ei siis ole esimerkiksi mahdolliset sanktiot, kuten rahallisten etuuksien pienentäminen tai menettäminen. Nuoret aikuiset, kuten muutkin asiakkaat, tulevat diakoniatyöntekijän luo monista eri syistä johtuen: osa etsii elämäntarkoitusta, osa tarvitsee rinnalla kulkijaa yksinäisyyteensä, osa tulee keskustelemaan kriisitilanteessa, suuri osa tulee hakemaan taloudellista avustusta. Useimmiten syynä kohtaamiseen ei ole yhtä ainuttakaan tekijää, vaan koko elämää koskevat asiat. Viime vuosina suunta on ollut se, että ihmiset iästä riippumatta hakeutuvat diakoniatyöntekijän luo yhä enemmän vain juttelemaan, koska millään muulla taholla ei tunnu olevan resursseja pelkkään kuunteluun ja tätä kautta tapahtuvaan elämän reflektointiin.

6.1 Haastattelut ja analyysimentelmä

Tutkimusluvut hankin kyseisiltä organisaatioilta kirjallisesti ja haastateltavilta kysymällä sanallista suostumusta tutkimukseen osallistumiseen. Haastattelin tutkimukseeni kuusi nuorta aikuista, josta viisi tulivat edellä mainittujen yhteistyötahojen kautta. Toinen seurakunnan kautta tulleista oli taloudellisen avun hakija ja toinen oli osallistunut erääseen heidän tukiryhmäänsä. Diakoniatyöntekijä kertoi tutkimuksestani ja luvan saatuaan antoi minulle kyseisten henkilöiden yhteystiedot. Kolme haastateltavaa sain lähikunnan etsivän nuorisotyön kautta. Nämä haastateltavat olivat haastatteluhetkellä nuortenpaja-toiminnassa. Yhden haastateltavan tie tutkimukseen oli poikkeava. Hän oli kuullut ystävältään, että tämä oli ollut haastattelussa ja kiinnostui asiasta niin paljon, että otti itse minuun yhteyttä ja kysyi voisinko haastatella häntäkin. Koska hän oli sopivan ikäinen ja opiskelu- sekä työelämän ulkopuolella, niin otin hänen mukaani.

Haastateltavien löydyttyä ilmeni uusi haaste: sitouttaminen. Osa haastateltavista perui ja muutteli haastatteluaikaa, osa ei muistanut herätä ja soitteli perään, että voidaanko tavata toisella kerralla, kukaan ei kuitenkaan jättänyt tulematta ilmoittamatta. Kaikki haastattelut sain tehtyä joului-kuussa 2012–2013. Haastattelut toteutin useammassa paikassa. Seurakunnan kautta tulleet sekä itse haastateltavaksi hakeutuneen haastattelin oman työyhteisöni toimipisteissä, joita on useampia. He saivat itse valita mieluisen ja sopivimman paikan ja ajan. Nuortenpaja-toiminnassa olevat haastattelin kyseisellä pajalla.

Tein alustavan seulontahaastattelun puhelimesta. Tämän keskustelun tavoite oli varmistaa että haastateltava täyttää kriteerit (on sopivan ikäinen ja on opiskelu- sekä työelämän ulkopuolella) ja on hahmottanut, mitä tutkin ja millä aihealueella keskustelumme liikkuu. Hankkeen kautta saamiani haastateltavia en seulontahaastattelut henkilökohtaisesti, vaan seulonnan tein hankkeen yhteyshenkilön välityksellä. Haastateltavieni taustat olivat varsin erilaisia, keski-ikäsi tuli 23 vuotta, viisi oli miehiä ja yksi nainen. Olin rajannut nuoren aikuisen noin 20–30 -vuotiaaksi, joten hyväksyin haastateltavaksi myös vähän alle 20-vuotiaan, vanhin haastateltava oli 29 vuotta.

Laadin väljän haastattelurungon (liite 1), mutta etenin kaikkien kanssa hyvin yksilöllisesti. Pyrkimykseni oli, että nuori aikuinen saa tuottaa vapaasti puhetta elämästään ja itsestään ja ohjailen kerrontaa mahdollisimman vähän. Näin ollen haastattelurunko toimi lähinnä tukena siltä varalta, että jokin oleellinen asia jäisi keskustelematta. Haastattelut olivat varsin erilaisia ja eripituisia. Osalle nuorista aikuisista puheen tuottaminen oli helppoa ja he kokivatkin keskustelun antoisana, jopa kiittelivät kun saivat tulla kertomaan ajatuksiaan. Heidän kohdalla minun ei tarvinnut esittää kuin muutamia ohjaavia kysymyksiä. Kahdelle nuorimmalle haastateltavalle omien ajatusten sanoittaminen ja näkemysten kertominen oli haasteellista. Vaikea sanoa vaikuttiko tähän ikä, vai oliko kyse persoonallisuuden piirteestä. Lyhimmästä haastattelusta sainkin analyysiin hyvin vähän. Ajattelen, että juuri nämä nuoret aikuiset ovat niitä, joiden ääni jää kuulematta, koska heidän on kaikkein vaikein sanoittaa toiveitaan ja ajatuksiaan. Halusin näin ollen säilyttää niukimmankin aineiston. Niiden kohdalla, joilla kerronta oli niukkaa, etenin enemmän haastattelun tyylillä ja soin sen, että he vastasivat varsin lyhyesti. Jouduin esittämään paljon apukysymyksiä helpottaakseni heidän ajatuksen juoksua seuraavalla tyylillä. (Otteessa I ja ei-kursivoitu tarkoittaa haastattelijan puhetta. Vastaavasti H ja kursivoitu on haastateltavan puhetta.)

I: Minkälaiset asiat sinulle on tärkeitä?

H: *Kaverit ja perhe tulikin, en minä ossaa sanoa muuta*

I: Onko koulu tai työ tärkeä?

H: *Ei ehkä koulu, mutta työ on*

tai

I: Minkälaista muutosta toivoisit?

H: *No kyllähän se ois mukavampi jos pääsis niinku johonkin ammatilliseen koulutukseen siinä sais sen ammatin ja sitte jopa töitä.*

I: Miksi ajattelet, että olisi hyvä päästä töihin?

H: *No vähä elämäntaso nousis, ettei ihan joutus niinku pennittömänä olleen kokoajan.*

Nauhoitin haastattelut varmuuden vuoksi sekä nauhurilla että kännykällä ja litteroin mahdollisimman pian nauhoituksen jälkeen. Litteroin sanatarkasti auki kaikki haastateltavieni kommentit, lukuun ottamatta joitakin *niinku, totanoin, hmm* –sanoja, sillä niitä oli niin paljon, että kirjoitettuun muotoon muokatusta lauseesta oli vaikea hahmottaa ajatusta. Jätin litteroimatta myös joitakin tutkimuksen kannalta epäolennaisia keskustelun haaroja, esimerkiksi nykyisen asuinalueen tarkan kuvailun palveluverkostoineen. Omat osuuteni litteroin lyhennettyinä. Esimerkiksi eksklusiivisen yhteiskunnan kuvion piirtämistä ja selittämistä en auki kirjoittanut, vaan lyhensin sen tyyliin ”piirrän ja selitän kuvion”. Myöskään omia *niin, joo* ja vastaavia kannustavia tukisanoja en kirjoittanut auki. Litteroitua aineistoa tuli 47 sivua (fontti 12 ja riviväli 1,5).

Analyysitavaksi valitsin sisällönanalyysin. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2009, 91, 108–118) toteavat, että sisällönanalyysi voidaan ymmärtää joko yksittäisenä metodina tai väljänä metodisena tulkintakehyksenä aineistolle. Pyrkimyksenä siinä on järjestää aineisto tiiviiseen muotoon ja sitä kautta luoda selkeä sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysi jaetaan yleensä aineistolähtöiseen (induktiivinen analyysi) ja teorialähtöiseen (deduktiivinen analyysi) sisällönanalyysiin. Puhutaan myös teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä. Tämä tutkimus on teoria- ja käsitelähtöinen. Ennen aineiston keräämistä kirjoittamani teoria käsitteinen ohjaa sitä, mistä teemoista keskustelemme. Jätin analyysivaiheeseen saakka avoimeksi se mahdollisuuden, että

aineistosta nousee myös uusia näkökulmia teoreettiseen viitekehykseen. Näitä ei kuitenkaan löytynyt niin selkeästi, että olisin lähtenyt laajentamaan tutkimusta.

Analyysissa lähdin liikkeelle laatimalla väljän analyysikartan tutkimuskysymysten mukaan. Alustavan analyysikartan hahmottelin litteroituun aineistoon värikoodauksilla tietokoneella. Teemoja ensimmäisessä vaiheessa nousi paljon: elämätkuvaus, sosiaalinen pääoma, arvot, ihmissuhteet, puhe työstä, syrjäytyminen, leima, toiseus, identiteetti (miten itse määrittelee, miten muut), vastapuhe ja niin edelleen. Tämän jälkeen teemat alkoivat tiivistyä ja hakea paikkaansa tutkimuskysymysten suuntaan ja käsissäni oli varsin värikäs palapeli, jossa alustavat teemat olivat sekoittuneet keskenään. Tässä vaiheessa hahmottui myös lopullinen analyysikartta (liite 2). Teemoitetulle aineistolle tein vielä pienimuotoista tyypittelyä, jotta löytäisin mahdollisimman monia ulottuvuuksia vastauksista (liite 3). Analysointi oli oma prosessi, jota elin pitkään. Haasteellista oli löytää kerronnasta kuvaavin ja sijoittaa se oikeaan teemaan, sillä samassa lauseessa oli usein puhetta, joka viittasi useampaan teemaan. Oman haasteensa toi myös kaikkein niukkasanaisin haastattelu, joissa oli paljon muutaman sanan vastauksia.

Laadullinen tutkimus itsessään on kokonaisuus, jossa aineiston keräämistä ja analyysia ei voi erottaa toisistaan. Laadullinen tutkimus voidaan mieltää ensisijaisesti analyysin kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 68). Annankin tässä tutkimuksessa analyysille tilaa varsin paljon. Analyysin pohjalta aineistosta hahmottui kaksi tärkeintä teemaa: elämän ja arjen kuvaukset, jotka sisältävät sosiaalisen pääoman ilmentymät sekä arvoihin liittyvät teemat ja odotukset. Toiseksi analyysin perusteella keskeinen teema oli identiteetti. Identiteettiin liittyvät syrjässä olon tai syrjään asettamisen kokemukset sekä vastapuhe. Seuraavissa luvuissa esittelen tutkimustuloksiani näiden kahden edellä kuvatun teeman kautta. Puhun analyysissa nuoresta aikuisesta, mutta on syytä muistaa, että haastateltavani ovat syrjäytyneenä pidettyjä aikuisia ja tämä heijastuu heidän puheessaan. Aineisto-otteissa käytän kolmea pistettä kohdassa, jossa olen otteeseen katkaissut haastateltavani puhetta, mutta jossa sama aihe jatkuu saman puhujan kerrontana hetken päästä. Samoin olen käyttänyt kolmea pistettä korvaamaan omia lyhyitä välikommenttejani, joita ei aineisto-otteen kannalta kuitenkaan ole merkittävää kirjoittaa auki.

7 Elämä ja arki

Tässä luvussa avaan sitä, kuinka nuoret aikuiset kuvailevat elämäänsä, sosiaalista pääomaa ja arvoja sekä sitä, millaisia odotuksia heillä on elämää ja yhteiskuntaa kohtaan. Nuoruuteen ja nuoren aikuisen ikävaiheeseen kuuluu aitous ja herkkyyks. Tähän liittyy toisaalta ristiriitainen pelottomuus ja itseluottamus, toisaalta epäonnistumisien ja vastoinkäymisten kokeminen voimakkaasti. (Turunen 2005, 159–160). Nuori aikuinen kokee täydellä intensiteetillä sekä hyvän että pahan. Tämä tunne-elämän voimakkuus kuului myös heidän puheessa. Tunteiden välittäminen tutkimukseen kirjallisena on haastavaa, tämän takia olen sisällyttänyt analyysiin kohtuullisen paljon haastateltavien omaa puhetta. Toivon, että lukija voisi tätä kautta tavoittaa jotain siitä herkkyydestä ja intensiteetistä, jolla haastateltavat kokemuksiaan kuvailivat.

Kokemus arjesta liittyy väistämättä siihen, kokeeko nuori aikuinen elämänsä tyydyttävänä. Tällöin voidaan ajatella, että kyse on subjektiivisen hyvinvoinnin kokemuksesta, jonka Allardt (1976) nosti jo 1970-luvun alussa tutkimuskohteeksi. Timo Hämäläinen (2006, 13) toteaa, että viime vuosikymmeninä näkökulma hyvinvointiin on ollut varsin asiantuntijalähtöinen. Hyvinvointimittarit ovat keskittyneet ensisijaisesti tulotasoon ja -eroihin, köyhyyteen, sosiaaliturvaan, työttömyyteen, asumiseen ja terveyteen. Tässä tutkimuksessa keskityn yksilön subjektiiviseen kokemukseen elämästä ja tätä kautta omasta hyvinvoinnista.

Pyysin haastateltavia kertomaan arkipäivästään, kuvailemaan, mitä siihen kuuluu, mitä he tekevät ja millaisista asioista päivät koostuvat. Koska tutkimukseni kohdentuu niihin nuoriin aikuisiin, jotka eivät ole koulussa tai työelämässä, niin nämä useimmille arkeen kuuluvat asiat jäivät luonnollisesti kuvauksista pois. Keskeiselle sijalle elämän kuvauksissa nousi elämän tyhjyyden, yksitoikkoisuuden ja tarkoituksettomuuden kokemus:

”Käyn kavereilla tai sitte oon kämpillä tietokoneella tai katon telkkaria. Kavereitten kans vaan hengailaan, ollaan vaan eipä muuta, meleko ykstoikkosta.”

”Yksinäistä tämä elämä on. Jotenki sellasta liian tyhjän tuntusta.”

Elämää kuvailtiin varsin karkeinkin sanoin ja siihen kaivattiin jotain, jota oli kuitenkin vaikea määritellä. Tätä kuvasti esimerkiksi seuraava kommentti:

”Onhan tämä aika hirviää paskaa ja vääntämistä tämä elämä. Koko ajan tuntuu että jotain puuttuu, mutta en tiää mikä se on, kun mulla on oikeestaan kaikki.”

Janhukaisen ja Järvisen (2001, 127–130) mukaan tämän päivän yhteiskunnassa keskeisin ihmisten välinen yhteys todentuu palkkatyön, perheen, opiskelun ja erilaisten kulutusten muodossa. Useimmilta haastatelluilta puuttuivat nämä normaalia vuorovaikutusta synnyttävät rakenteet. Se, ettei ole paikkaa, mihin pitäisi mennä – työtä tai koulua – estää luonnollisen kanssakäymisen syntymistä ja omalta osaltaan ruokkii elämän tyhjyyden tunnetta. Työttömyys vaikuttaa myös tulotasoon, mikä taas vaikuttaa kuluttamiseen. Niiden kohdalla, jotka kuvailivat arkea sisällysrikkaaksi, korostuivat harrastukset:

”Herään yleensä siinä 10-12 aikaan ja sitten meen harrastuksiin ja oon kavereiden kanssa...täytän aikalailta päivät.”

”No tietysti tämä musiikki, mulla on laulu ja kitara ja piano ja sitte urkuja oon kans vähä opetellu soittamaan. Käyn tuolla ammattikorkeakoulussa harjoitusoppilaana ja niitä tiloja hyödynnän sitte muutenkin.”

On luonnollista, että koulu- tai työelämän ulkopuolella olevalla on aikaa harrastaa. Harrastukset omalla tavallaan luovat rutiineita ja tätä kautta rytmittävät päivää. Vaikka useissa haastatteluissa kuului vaikeus sitoutua aikatauluihin, niin rytmi ja elämää sääntelevät rutiinit nähtiin tärkeinä. Visa Heinosen (2012, 65–66, 70) mukaan rutiinit suojaavat ulkoisen maailman epävarmuudelta, luovat arkeen ennustettavuutta ja järjestystä sekä turvallisuuden tunnetta. Ne myös auttavat rytmittämään elämää. Heinonen näkee, että rutiinit muodostavatkin huomattavasti suuremman osan arkielämästä kuin mitä tiedostamme. Haastateltavat kuvailivat sitä, kuinka rutiini pakottaa positiivisessa mielessä liikkeelle ja tuo energiaa:

”Ja kyllä mä pyrin aikasin heräämään, se on hyvä pitää se säännöllinen rytmi. Lähinnä se on, että ulkoilen, kaupassa käyn tarvittaessa, lueskelen ja kuuntelen musiikkia.”

”Joo kun oon joskus tehny töitä, niin muistan, että kun on se rutiini, niin sitä on niinku virkeempi mieli ja mukava kun herää aamulla... Se on se rutiini, ei niinkään se työ mitä teet vaan se rutiini.”

Haastateltavat kuvailivat avoimesti myös vaikeita asioita elämässään. Näitä olivat rutiinien puuttumisen lisäksi masennus, yksinäisyys, päihteet, ihmissuhteiden puute ja taloudelliset ongelmat. Elämän vaikeudet limittyivät toisiinsa. Haastateltavani olivat työelämän ulkopuolella, joten lähes kaikkien puheessa kuului rahahuolet. Helven (2002, 60–62) mukaan työttömyys on nuorelle erityisen haavoittavaa. Paitsi, että se on stressaavaa, siihen liittyy taloudelliset vaikeudet ja tätä kautta haaste integroitua yhteiskuntaan, itsenäistyä ja aikuistua. Ikäkauden kehitystehtävistä käsin katsottuna juuri nämä kuuluvat nuoren aikuisen elämänvaiheeseen (ks. luku 2). Haastateltaviltani löytyi kuitenkin selviytymiskeinoja. He kertoivat rahan pyytämisestä vanhemmilta, lainaamisesta ja yhteiskunnan verkostojen hyödyntämisestä tai negatiivisesti ajateltuna etuuksilla pelaamisesta, tukien varassa elämisestä (ks. Helne 2002). Tämä näkyi esimerkiksi sinä, että motiivina pajatoiminnalle toimi raha tai, että toimeentulon turvaamiseksi haettiin sairauslomaa, kuten seuraavista otteista käy ilmi:

”Tulin nyt vähäksi ajaksi tänne (pajalle), niin sanotusti sen vähän enemmän rahan perässä.”

”Olen yrittänyt sairauslomalla olla siinä, että jos etes niinku jotenkin sais rahaa. Ei mulla ikinä oo ollu silleen mitään, mutta meikä on vain niinku menny jonnekii yksityiselle, mulla on ollu paljon yksityisiä psykiatreja, psykologeja ja psykoterapeutteja sun muita ja sanonu, että mulla on tämmönen tilanne, en saa nytte mistään rahaa, että kirjoitatteko mulla saikkua, että saan taas kuukauveksi.”

Sosiaaliturvajärjestelmämme perustuu sanktioihin, erityisesti nuorten kohdalla. Moni kuvailikin karensia, joka loppuu vasta viiden kuukauden työssäolon jälkeen. Ongelmaksi

näytti muodostuvan se, että heikon koulutustaustan omaava nuori aikuinen ei työllistynyt, mutta sanktiot säilyivät. Jotenkin toimeentulo on turvattava, vaihtoehdoksi jäi siis olla sairauslomalla. Niemelä (2002, 81) näkee, että tilanne ja identiteetti vaikuttavat toisiinsa vastavuoroisesti. Nuori aikuinen valitsi siis sairaan identiteetin turvatakseen toimeentulonsa. Kyse on samalla tietyn roolin omaksumisesta (ks. Berger & Luckmann 2005; Suoninen 2012, 97) tiettyyn tilanteeseen.

Nuorilta aikuisilta löytyi myös omaehtoisia selviytymis- ja elämänhallinnan keinoja ja he osasivat myös kyseenalaistaa ja valita heille tarjottua apua, kuten seuraavassa otteessa käy ilmi:

”Aina ku tulee pimiä niin meikä tuntee tosissaan pusertavaa masennusta. Lääkkeitä, sen mä oon oppinu, että lääkkeitä mä en enää käy hakkeen siihen. Meditaatio auttaa siihen... Ne ei oo tuonu mittään muuta ku ongelmia mun elämään ne rauhoittavat lääkkeit.”

Haastateltavista osa kertoi elämästään hyvin avoimesti ja kerronnassa kuului nuoreen ikään suhteutettuna aika rajujakin kokemuksia, joiden kautta oli kuitenkin opittu asioita.

7.1 Sosiaalinen pääoma ja arvot

Sosiaalinen pääoma ja arvot voidaan nähdä elämän hallintaa ja elämän rakenteita ylläpitäviksi tekijöiksi (ks. luku 5). Lähdin liikkeelle tutkimuksessani siitä ennakkoolettamuksesta, että nuorilla aikuisilla on sosiaalista pääomaa, yhteisöjä, jotka tukevat heitä. Tätä sosiaalista pääomaa löytyi kuitenkin verrattain vähän. Luonnollisin yhteisö, johon yksilöt kuuluvat on perhe. Haastateltavani olivat jo enemmän tai vähemmän irtautuneet lapsuudenperheestä. Kaksi haastateltavaa asui vanhempiensa luona, kahdella oli parisuhde ja kaksi haastateltavaa oli yksinasuvia. Haastateltavat kertoivat vanhempien ja suvun tuesta, sekä ystävien merkityksestä:

”Saan tukea vanhemmilta, äiti ja isä ei koskaan minua hylkää. Kyllä ne tietää mun päihteiden käytön ja kaikki, tai ei siis ihan kaikkea.”

”Että mulla on rakastava tyttöystävä, elämäkumppani se on mulle tosi tärkeää... Elämäkumppani, siihen liittyy niinku kaveripiiri, ystävät ja kaikki. Ei meikä haluais elää yksin, se ois kaikkein kauheinta mitä vois kuvitella, että meikä joutus olemaan aivan yksin.”

Luonnollisin sosiaalinen pääoma nuorilla aikuisilla muodostui siis samoista asioista kuin kenellä tahansa meistä: vanhemmista, elämäkumppanista ja ystäväistä. Läheisten ja ystävien kohdalla näyttää luontevimmin toteutuvan Hyypän (2005) kuvaileman sosiaalisen pääoman me-henki. Tähän sisältyy paitsi luottamus, siihen etteivät esimerkiksi vanhemmat koskaan hylkää, niin yhteisöllisyys, jota voi kokea vaikkapa kaveripiirissä. Vanhemmat, elämäkumppani ja ystävät oli kuitenkin ainoa verkosto tai yhteisö, josta haastateltavat puhuivat. Jussi Simpura (2002, 202) muistuttaa, että pelkkä sosiaalisen pääoman olemassaolon osoittaminen ei ole riittävää, on myös kysyttävä sitä, miten pääoman varanto ilmenee, miten sitä käytetään ja millaisia vaikutuksia sen käytöllä on eri yhteyksissä. Näin ollen tämä varsin suppeakin sosiaalinen pääoma voi olla huomattavan tukea antava ja merkittävä.

Yksi sosiaalista pääomaa, luontevia verkostoja ja kannattelevia yhteisöjä tarjoava asia ovat harrastukset. Haastateltavien harrastuksiin kuului tietokone, televisio, liikunta ja musiikki. Harrastukset, kuten jo edellä ilmeni, olivat tärkeässä roolissa myös elämänsisällön tuottajana. Sana harrastus juontuu sanasta harras, joka tarkoittaa jollekin sydämestään ja sisimmästään antautunutta, innokasta ja uutteraa. Harrastaminen on jatkuvaa harjoittamista, mielenkiintoa ja omasta halusta lähtevää. (Nykysuomen sanakirja 1989.) Tämän pohjalta onkin helppo ymmärtää se, miksi harrastukset ovat yksilöille niin tärkeitä. Nuorille aikuisille harrastukset tärkeydestään huolimatta eivät näyttäneet tuovan sosiaalista pääomaa, yhteisöjä ja ihmissuhteita. Puheessa kuului toive kiinnittyä ryhmiin tai löytää ystäviä, mikä tulee esille seuraavissa otteissa:

”No hyvin harva minun kaveri edes harrastaa mitään enää, kun ei kukaan oikeestaan tee mitään. Minä oon kategorioinu, että on semmosia hevipiirejä, jotka soittaa, ne on kaikki tosi nauravaisia ja käyvät töissä ja meikä on koittanut vähä niinku muista kaveripiireistä irtaantua ja liittyy siihen.”

”Ku löytys joku joka tykkää samalla tavalla liikunnasta, ei niinkään kilpailusta, vaan ihan vaan liikunnasta.”

Ihmisen tarve kuulua johonkin ja kokea yhteyttä on Allardtin mukaan yksi hyvinvoinnin osatekijä (Allardt 1976, 42–46), mikä myös kuului haastateltavien kerronnassa seuraavalla tavalla:

”Ei oo sitä päivittäistä tekemistä ja paikkaa mihin mennä, eikä sitä sosiaalista verkostoa edes sen vertaa että vois niinku päästä syntymään jotakin kontaktia, että ei oo minkään näköstä mahdollisuutta siihen.”

Nuoret aikuiset siis etsivät paikkaa ja yhteisöä, johon kiinnittyä. Ruuskasen (2002, 6) mukaan yhteisöissä todentuu me-henki, jonka taustalla on arvojen ja normien yhteys. Yhteisöllisyyttä ilmenee erilaisissa kulutus- harrastus- tai elämäntapayhteisöissä (Maffesol 1993). Samalla kun haastateltavat kertoivat yhteisöjen luoman tukiverkoston puuttumisesta, he näkivät, että nämä verkostot voisivat rakentua luontevissa paikoissa. Luonteva paikka voisi olla vaikkapa edellä mainittu yhteinen harrastus tai mieluisa työyhteisö, jossa vallitsee me-henki. Myös työpaikkaa ja työkavereita voi pitää elämäntapayhteisöinä, joissa todentuu yhteisöllisyys:

”Jos se ois semmosta työtä jota tykkäisin tehdä ja siellä ois mukavat työkaverit, sitä pomppais mielellään ylös, keittäis kahavit ja hei mitä jätkät ku saapus työpaikalle ja niin pois päin.”

Läheiset ihmiset, harrastukset ja yhteisöt nousivat kerronnassa tärkeiksi sosiaalisen pääoman ilmentymiksi ja arjen tukipilareiksi. Sosiaalisen pääoman lisäksi arvot ovat tärkeitä elämän tukirakenteita. Arvoja voidaan jaotella monella tapaa, voidaan puhua itseisarvoista, perusarvoista, välinearvoista, moraalisisista ja ei-moraalisista arvoista. Heta Häyry ja Matti Häyry (1997, 15–18, 86–87) nostavat arvokeskustelussa kaksi arvoa muiden yläpuolelle: onnellisuuden ja vapauden. Heidän näkemyksensä mukaan onnellisuus on selkeä itseisarvo, myös vapaus lähenee itseisarvoa. Vapaus sisältää valinnanmahdollisuuksia ja niiden rajoittamattomuutta. Nämä molemmat arvot näkyivät haastateltavien puheessa vahvasti.

Haastateltavani puhuivat onnellisuudesta, jota edellä esitetyn mukaan voidaan pitää itseisarvona. Onnellisuutta määritteli esimerkiksi sen ymmärtäminen, että muilla voivat asiat olla huonommin niin ”*taloudellisesti ja sosiaalisesti ja muutenkin*”, kuten yksi haastateltava kuvaili. Onnellisuus voisi yhtä hyvin ilmetä myös identiteetin kuvaajana, minuuteen liitettynä asiana, mutta tässä tutkimuksessa katson onnellisuuden arvoksi. Onnellisuudesta puhuttiin seuraavaan tyyliin:

”Kyllä määhän kohtalaisen onnellinen oon, kun ei tulis liikaa vastoinkäymisiä ja sellaisia asioita, jotka rajoittaa elämää. Kohtalaisen onnelliseksi voisin sanoa.”

”Meikä on vaan aatellu, että jos määhän oon onnellinen niin se riittää.”

Myllyniemi (2007, 103–112) tutkiessaan nuorten tyytyväisyyttä toteaa, että onnellisuutta on haasteellista mitata. Onnellisuuteen kuitenkin sisältyy perhe, parisuhde, terveys, turvallisuus ja työ. Elämän tyytyväisyyttä mitattaessa terveys ja ihmissuhteet ohittavat työn ja aineelliset asiat. Tätä tuke myös Suomen nuorisoyhteistyö Allianssin (2012, 13) tutkimus, jonka mukaan nuorilla on varsin perinteisiä ja moraalisisidonnaisia arvoja, kuten toisista välittäminen. Stanfordin filosofian ensyklopedian julkaisussa *Intrinsic vs. extrinsic value* (2010) näkökulma on sisään rakentuneissa perusarvoissa ja ulkosyntyisissä, perusarvoihin liittyvissä arvoissa. Sisäänrakennetut perusarvot ovat olemassa sellaisenaan ja niillä on arvon ominaisuus pelkällä olemassaololla. Tämän tyyllisiä arvoja näkisin haastatteluaineistossa olevan viittaukset perinteisesti tärkeisiin asioihin: parisuhteeseen, terveyteen, turvallisuuteen, elämäntarkoitukseen ja vastaaviin:

”No tietysti se terveys ja ihmissuhteet, että olisi niinku säännöllisesti joku jonka kanssa jutella ja ei tarvis olla yksinäinen. Se on mulle aika suuri ongelma nykyisin.”

”No pysyä hengissä ja pitää lähimmäisiistä huolta tai ei välttämättä huolta mutta välittää.”

Vain yksi haastateltava kuvaili maailmankatsomuksellisia ja henkisiä arvoja. Haastateltavieni nuorten aikuisten kohdalla ei ilmennyt Helven (2002, 23–36) mainitsemat ympäristönsuojelu, eläinten oikeudet tai vastaavat aatteelliset asiat. Maailmankatsomustaan kuvailleen kohdalla näkemys poikkesi perinteisestä, vallitsevasta luterilaisesta arvomaailmasta:

”Saanko sanua ihan suoraan... Aloin syömään psykedeelisiä sieniä, niin sitä huomaa kuinka turhanpäivästä tätä kaikki on, niinku unessa kaikki elää... Minun juttu on tässä elämässä, meditaation avulla tai joogan avulla, oon alakanu niinku kehittää omaa tietosuuttaani... Niin tiiäkö mulla on hirveitä ristiriitoja päässä, mutta ko vaan jaksaa medtoida, sitä mää aattelin jatkaa.”

Tässä puheessa tavoitin kokemukseni mukaan varsin tyypillisen huumeiden käyttöön liittyvän maailmankuvan universaalista yhteisöllisyydestä inkarnaatioineen, karmanlakeineen ja elämän olemuksesta syvimmillään jotain ihan muuta kuin ymmärrämme. Helve (2002, 23–36) puhuu nuorten arvomaailman muuttumisesta ideologisesti, eettisesti ja moraalisesti. Arvomaailma on avoimempi, tarjolla on muitakin vaihtoehtoja kuin perinteinen kristinusko ja nykykulttuurissa näihin on lupa tarttua.

Arvojen yhteydessä haastateltavani eivät kertaakaan puhuneet materiaalista asioista, päinvastoin korostivat sitä, ettei rahalla ole merkitystä. Vaikka joissakin kohtaa puheessa viitattiin omaan asuntoon, autoon tai parempaan toimeentuloon, niin en yhdistä näitä arvopuheeseen. Raha arvona ei ole tärkeä, mutta edellä avaamieni arjen kuvausten (luku 7) kohdalla rahan välineellinen arvo on ohittamaton ja se kuului myös kerronnassa arjen haasteista. Yhteiskuntamme on rakentunut niin, että raha on välittämätön perusedellytys monille asioille. Arvojen kohdalla rahaa tärkeämmällä sijalla näytti olevan oma aika ja vapaus, mikä tulee esille esimerkiksi seuraavassa otteessa:

”Ei se oo rahalliset jutut jotka on tärkeitä, ne on muita... Vapaus ja oma aika, en haluais kokoaikaista työtä, oon itse valinnut näin ja oon siihen tyytyväinen, on sellaisia halpojakin asioita, niinku kansalaisopiston tanssi, ei maksa kuin 10 euroa.”

Suhtautumisen vapauteen, voi nähdä kulttuurimuutoksena, josta esimerkiksi Mirja Liikkanen (2005, 7–15) puhuu. Kulttuurissamme vapaa-aika on ollut alisteista ja toissijaista työlle. Täysin työkeskeinen kulttuuri näyttäisi kuitenkin heikentyneen ja vapaa-ajasta on tullut ihmisille yhä tärkeämpää. Vapaa-aikaan liitetään käsitteitä ilosta, rentoutumisesta, kiireettömyydestä, rauhasta ja läheisistä ihmisistä. Erityisen vahvaksi tekijäksi nousee ajatus siitä, että saa valita mitä tekee ja saa tehdä mitä haluaa.

Puhetta siitä, ettei rahalla ole merkitystä, voidaan lähestyä ainakin kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin se voidaan tulkita defenssiksi, selviytymiskeinoksi tilanteesta, johon ei voi vaikuttaa. Nuori aikuinen on tilanteessa, jossa hän tiedostaa itsekkin oman tilanteensa, sen realiteetin, ettei hänellä oli rahaa eikä hänen arvomaailma voi perustua materialisille arvoille, voidakseen hyväksyä tämän hän ottaa käyttöön defenssit. (ks. Luukkonen 2011). Toiseksi rajoitteet tai jonkin toissijaiseksi puhuminen on vastapuhetta yleisesti oikeana pidetylle (vastapuheesta luvussa 8.2 ja johtopäätöksissä luvussa 9). Puheella rahan toisarvoisuudesta irrottaudutaan köyhän tai vähävaraisen identiteetistä tai siitä toiseuden leimasta, ettei ole mahdollisuutta samanlaiseen kulutuksen tasoon kuin työssäkävillä.

Vapauden korostamisessa voi tavoittaa Helven (2002, 230–232) kuvailemaa nuoruuden pidentymistä. Tähän liittyy se, ettei tämän päivän nuorilla ole kiirettä sitoutua työelämään, vaan he voivat aiempia sukupolvia vapaammin ottaa aikaa itselleen, olla itsekkäitä. Heillä ei ole samanlaisia pakotteita ottaa vastuuta muista tai astua työelämään kuin aiemmilla sukupolvilla. Haastateltavat myös sanoittivat tämän:

”On hyvä kun on saanut katsella ja miettiä, mitä haluaa, on ollut tätä aikaa kun ei ole töissä. Ei sitä oikeen osaa ajatella että mitä haluaa, nyt voi katella ja miettiä.”

Voi kuitenkin kysyä sitä olisiko nuori aikuinen mieluummin mukana työelämässä, juurtumassa jollekin uralle kuin pohtimassa ja etsimässä paikkaansa? Onko niin, että tilanne pakottaa joskus nuoren aikuisen valitsemaan pitkittyneen nuoruuden? Onko kyse pikemminkin ajautumisesta Pohjolan (2001, 194–203) kuvailemiin vallitseviin elämänrakenteisiin kuin valinnasta?

7.2 Odotuksia elämältä ja yhteiskunnalta

Millaista elämää nuoret aikuiset haluaisivat tulevaisuudessa elää? Pyysin heitä kuvailemaan sitä, millaista he toivoisivat elämän olevan viiden vuoden päästä ja mitä haluaisivat siinä säilyvän, minkä muuttuva. Heidän toiveena oli varsin tavallinen elämä, johon kuuluu ihmissuhteet, työ ja vakaa toimeentulo. Tätä he sanoittivat seuraavasti:

”Tietysti ne ihmissuhteet, että niitä tulis ja jotaki järkevää tekemistä, että elämällä ois tarkoitus. Ne haluais niinku muuttuvan. Ja se mitä haluais säilyvän, niin ne harrastukset ja vois ostaa oman asunnon... Se että ois töitä, toimeentulo ois taloudellisesti kohtuullisen hyvin turvattu ja ehkä sitten parisuhdekin vois olla.”

Puheessa siitä, mitä elämältä toivoo nousivat esille myös materiaaliset asiat, eivät kuitenkaan arvoina. Näen nämä materiaaliset asiat tässä yhteydessä nimenomaan haaveina normaalista elämästä, kuuluhan tavallisen keskivertosuomalaisen elämään asunto, auto ja kohtuullinen toimeentulo. Muutamalle haastateltavalle tulevaisuuden miettiminen oli vaikeaa tai koettujen pettymysten takia jopa pelottavaa:

”Meikä ei ole enää vuosiin ajatellut tätä päivää pitempään, ei meikä uskalla miettiä mitään, koska meikä pelekää sitä pettymystä niin palio. Meikä vaan yrittää niinku seleviä päivä kerrallaan ja yrittää mahdollisimman palio ellää sitä.”

Tämänkaltaisessa puheessa tavoitan Saastamoisen (2006, 157–163) ajatuksia *hauraasta yksilöstä*, joka asettaa elämässään riman matalalle ja pyrkii vain keskittymään itseensä ja välittömiin ihmissuhteisiin. Tärkeimmäksi tekijäksi elämässä muodostuu tällöin selviytyminen päivästä toiseen. Tämä on huolestuttavaa, sillä näen toivon asiana, joka kannattelee ja motivoi, toivottomuus vastaavasti lamaannuttaa. Jos elämältä ei uskalla odottaa mitään, niin onko kyse lamaannuttavasta toivottomuudesta?

Sosiaalityön kannalta kiinnostavaa on se, mitä kokemuksia ja ennen kaikkea odotuksia nuorilla aikuisilla oli yhteiskunnan toimijoille. Kaikilla vastaajilla oli kokemusta työvoimatoimistossa asioinnista ja valtaosalla myös sosiaalitoimen asiakkuudesta.

Haastateltavat puhuivat ja arvioivat enemmän työvoimatoimistoa kuin sosiaalitoimea. Vastauksista kuului turhautuminen tilanteeseen, jossa asiakkuus jatkuu vuodesta toiseen minkään muuttumatta. Haastateltavani eivät myöskään koe, että heistä oltaisiin aidosti kiinnostuneita, kuten seuraavassa otteessa käy ilmi:

”Olin niin kauan työttömänä että ne löi ikuisen karenssin päälle ja sano mulle että ei tarvi tulla ennen ku oot tehny viis kuukautta töitä... No mikä mulla on käsitys niistä, niin ei siellä vittu ketään kiinnosta mikään. En mää ole tavannu koskaan ketään työkkärin tätiä, jota oikeesti kiinnostas kysellä asiakkaan hyvinvointia. Ne tekee vaan mitä niille on opetettu, että tästä napistako painat niin saat nähä tämän ihmisen historian, sitten haukut sen pystyyn ja annat sille lapun.”

Palveluhenkisyys, asiakkaan kunnioittaminen, asiakkaan puolesta puhuminen ja neuvonta ovat erityisesti sosiaalityössä sisään kirjoitettu työtapa ja työn eettisissä ohjeistuksissa auki kirjoitettukin. (ks. Talentia ry, Sosiaalialan ammatilliset eettiset ohjeet.) Vastauksista kuului kuitenkin selvästi pettymys kohteluun sekä neuvonnan ja opastuksen tarve, jota ei koettu saavan. Asiointi koettiin myös vaikeana ja työläänä, tätä haastateltavat sanoittivat seuraavasti:

”Sais enemmän olla että mua kuunneltas ja ymmärrettäs.”

”Liikaa paperihommaa, välillä jätetään jotaki sanomatta ja sotkee sitte omatki kuviot... Sieltä ei niinku neuvota. Jätetään oman onnensa nojaan miettimään ja pitää soitella kauhiana ja kysellä että miten se homma sitte oikeen hoituu loppupeleissä ja miten se mennee, ei niinku selvennetä asiaa loppuun asti, jätetään puolitiehen.”

Hyvinvointivaltiossa auttaja- ja tukiverkostot voivat myös osaltaan rakentaa tukea tuottavia yhteisöjä. Hyypän (2005, 135–143) mukaan julkisilla instansseilla on mahdollisuus taata sosiaalista pääomaa. Tosin tämä pääoma ei kykene korvaamaan kansalaisyhteisöjen omaa yhteenkuuluvuutta ja luonnollista tukea. Haastateltavien puheessa viranomaisista en tavoittanut sosiaalisen pääoman kaltaista tukea. Pikemminkin päinvastoin: irrallisuutta, odotuksia ja pettymyksiä. Negatiivinen kokemus ei johtunut niinkään sanktioista tai siitä,

että edellytetään hakemaan kouluun tai töihin, vaan siitä, että ei neuvota, ei kuunnella tai ei jousteta.

Haastateltavat tiedostivat varsin hyvin ja myös kuvailivat itsestä riippuvia syitä sille, etteivät saa apua tai miksi asiointi virallisissa instansseissa ei aina onnistu. Syiksi hahmotettiin oma osaamattomuus, huonoista kokemuksista johtuva arkuus ja riippuvuudet:

”Ite ainakin oon liian varovainen niiden työpaikkojen suhteen ja sekin jo rajoittaa sitä työpaikan saamista, kun on huono kokemus työkokeilusta taustalla.”

”Tässä on semmonen ongelma mulla, että ko mää käytän kannabista päivittäin: Enkä mää luettele sitä päihdeeksi, mutta se passivoi pitemmällä, päivittäisellä käytöllä niin paljon, että minä en sen takia pääse mihinkään... Kato jos mie menen sinne ja kerron näistä minun päihdejutuista, niin se on silleen että mää justiin sain ajokortin takaisin, niin ne määrää mut (mainitsee paikallisen päihdehoitoyksikön) ja sieltä menee tieto poliisille ja ne ottaa taas ajokortin pois. Mitä järkeä? Sitte vasta mää masennun.”

Haastateltavien puheessa oli kuultavissa ongelmien kasautuminen yksilötasolla useammalla elämänalueella (ks. Janhukainen & Järvinen 2001). Esimerkiksi työttömyyden ongelmaa ei voitu ratkaista, koska se limittyi pelkoon päihdeongelman paljastumisesta, mikä taas johtaisi seuraavaan ongelmaan.

7.3 ”Tässähän sitä sitte ollaan”

Tässä luvussa teen haastattelujen perusteella tekemistäni tulkinnoista tiivistetyn yhteenvedon nuoresta aikuisesta suhteesta elämäkuvauksiin, sosiaaliseen pääomaan, arvoihin sekä odotuksiin tulevalta ja yhteiskunnalta.

Nuori aikuinen kokee elämänsä yksitoikkoisena ja tyhjänä. Jotain puuttuu, vaikka samalla hän kokee, että hänellä on kaikkea. Hän kaipaa rutiineja ja mielekästä tekemistä. Sisältöä elämään tuovat harrastukset ja kaverit. Harrastaminen ei kuitenkaan tuo sosiaalista

pääomaa, joka muodostuu vanhemmista, elämäkumppanista ja ystävistä. Tukea elämän vaikeissa tilanteissa saadaan läheisiltä ihmisiltä, erityisesti vanhemmilta. Työttömällä nuorella aikuisella on elämässään myös haasteita, joista yksi liittyy taloudelliseen selviytymiseen. Jos hän ei saa mistään muualta rahaa, hän turvautuu sairaan identiteettiin ja hakeutuu yksityisten lääkäreiden kautta sairauslomalle ja viimekädessä päättää itse millaista apua ottaa vastaan.

Hän kaipaa työpaikkaa tai harrastusporukkaa, jossa voisi kokea yhteisöllisyyttä. Nuori aikuinen arvostaa läheisiä ihmisiä ja valinnan vapautta. Aineelliset asiat eivät hänen arvomaailmassaan ole merkittäviä. Hän toivoo varsin tavallista elämää, johon kuuluu asunto, työ ja ihmissuhteet. Sen saavuttaakseen hän tarvitsee yhteiskunnalta tukea ja neuvoja asioiden hoitamiseen. Hän myös tietää, että hänen on muutettava omaa päihteiden käyttöä ja suhtautumista tarjottuun apuun ja työpaikkoihin löytääkseen työtä ja saadakseen sosiaalisia suhteita.

Vaikka nuori aikuinen yhtäältä kokee elämässään tyhjyyttä ja yksitoikkoisuutta, niin hän toisaalta kuitenkin kokee olevansa onnellinen ihminen. Hän hyväksyy elämänsä ja peilatellessaan mennyttä tähän päivään toteaa: *”tässähän sitä sitte ollaan”*.

8 Identiteetti

Tässä luvussa avaan nuoren aikuisen identiteettiä. Sitä miten hän itse kokee itsensä ja miten ajattelee muiden hänet määritelevän sekä kokemusta syrjässä olost ja syrjään asettamisesta. Lopuksi avaan vastapuhetta, jolla yksilö paikantaa uudelleen itsensä suhteessa annettuun identiteettiin (ks. luku 4.2).

Vaikka identiteetti on suhteessa ympäröivään ja kansaihmisiin, niin viime kädessä kokemus minästä on subjektiivinen. Identiteetin määrittäminen ulkopuolelta on vaikeaa. (Niemelä 2002, 91.) Toisten olemassaolo on kuitenkin välttämättömyys subjektiivisen kokemuksen syntymiseen. Arto Laitinen (2007, 175) kiteyttää tämän niin, että tulkittu itseys ja identiteetti syntyy ja määrittyy itseä koskevien tulkintojen, ajatusten, tunteiden ja arvostusten kautta. Ympäristö heijasteineen mahdollistaa tämän itsetulkinnan ja ohjaa sitä.

Pyydetessä nuoren aikuisen oli vaikea kuvailla itseään. He kokivat olevansa ihan tavallisia. Suorissa minän kuvauksissa haastateltavat lähtivät kuvaamaan itseään varsin vähäsanaisesti sen kautta, mitä kouluja ovat käyneet tai millaisia luonteenpiirteitä omaavat. Hyvin tyyppillinen vastaus oli seuraavan kaltainen:

''29-vuotias mies ja luonteeltani mä oon tämmönen kohtalaisen huolellinen ja tarkka.''

Edellisessä luvussa (7.1) sosiaalinen pääoma osoittautui varsin niukaksi. Kun identiteetin kokemuksen liitti tähän, niin näytti siltä, että nuorilta aikuisilta puuttui peili, jonka kautta peilata omaa minäkuvaansa ja identiteettiänsä. Minuus edellyttää Burrin (2002, 87, 111) mukaan kykyä nähdä itsensä toisten silmin keskinäisessä vuorovaikutuksessa, mahdollisuutta heijastaa itseä sosiaalisissa prosesseissa ja kanssaihmisissä. Huomasin analysoinnin edetessä kuitenkin, että identiteetti hahmottui koko haastatteluaineistosta ikään kuin sivulauseissa. Kun minäkuvaa ei kysytty suoraan, vaan nuori aikuinen sai vapaasti jutella ja kuin huomaamattaan hän puhui siitä, millaisena itsensä näkee ja miten hän ajattelee muiden itsensä näkevän. Näin ollen identiteetti välittyy tämän luvun lisäksi syrjäytymisen kokemusten ja vastapuheen yhteydessä (luvissa 8.1 ja 8.2). Keskeisimmiksi identiteetin ilmentymäksi nuori aikuinen määritteli kokemuksen tavallisesta ja ei-

syrytyneestä. Kukaan haastateltava ei kuvaillut negatiivista minäkuvaa, vaikka he puhuivatkin varsin avoimesti omista vaikeuksistaan ja epäonnistumisistaan. Työttömyys osoittautui varsin merkittäväksi tekijäksi identiteetin muokkaajana. Useampi kertoi heti alussa olevansa työtön, kuten seuraavassa otteessa:

”Mää oon 25vuotias nainen ja oon nyt ollut yksi ja puoli vuotta työttömänä.”

Tähän saattoi toki vaikuttaa se, että seulontahaastatteluissa kysyin työttömyydestä ja he tiesivät sen olevan yksi keskeinen asia tutkimuksessa. Tutkimusten valossa kuitenkin näyttää, että työn merkitys identiteetin määrittäjänä on vähentynyt ja niiden osuus, jotka kokevat työn itselleen hyvin tärkeäksi on laskenut. Työn merkityksen kokemus on tietysti sidoksissa vahvasti siihen, onko työssä vai ei. Työelämän ulkopuolella elävä herkemmin määrittää työn merkityksen identiteetilleen pienemmäksi kuin työssäkäyvä. (Liikkanen 2005, 13–14). Myös haastateltavieni puheesta kuului se, että työpaikan puuttumista ei koettu erityisen leimaavana tai poikkeavana asiana ja sekin realiteetti ettei koulutuskaan varmista työpaikkaa (ks. Saastamoinen 2006) tiedostettiin:

”Se on kummiski meleko yleinen asia tässä seudulla, että on paljo työttömiä ja ei sitä välttämättä pääse töihinkään vaikka on se ammatillinen koulutus taskussa.”

Nuorten aikuisten puheesta oli tavoitettavissa myös leimatun identiteetin tunnusmerkkejä. Goffmanin (1986) mukaan yksilö leiman kantajana kohtaa tuomitsevia ja rajoittavia normeja. Tämä näkyi nuoren aikuisen puheessa esimerkiksi siinä, ettei häneen luotettu tai hänen annettiin ymmärtää olevan vähempiarvoinen:

”Ne kattoo kela ja vaikka vanhemmatki, että lääkäri on joku auktoriteetti, joka ei voikkaan tehdä virheitä ja minä sentään voin olla väärässä, sillai ne ajattelee.”

”On tullu välillä huomattua, että kohellaan niinku jotain pikkulasta, ku yläasteelta päässyttä. Tulee sellanen tunne välillä, että tullaan käskyttämään. Että luulee niinku tietävänsä, tai siis luulee että on työttömän yläpuolella, vähän niinku pompotellaan.”

Jokainen haastateltavani oli työtön ja sai näin ollen jotain tukia yhteiskunnalta. Myös tähän liittyy leimaaminen. Helsen (2002, 33) mukaan nuoret aikuiset toimeentulotuen hakijoina koetaan erityisen ongelmallisena ryhmänä. Heihin liitetään työhaluttoman ja yhteiskunnan siivellä elävän leima. Ajatellaan, etteivät he haluakaan töitä, vaan mieluummin elävät tuilla. Haastateltavieni puheessa en tavoittanut tuilla elämisen motiivia, syyt työttömyyteen löytyivät muualta, kuten heikosta koulumenestyksestä, sairauksista, riippuvuuksista tai vapauden menettämisen pelosta. Joissain kommentteissa, kuten seuraavassa, kuului päinvastoin selkeä moraalinen velvollisuudentunne elättää itsensä:

”Kyllä mä ajattelisin, että se (työnteko) ois hyväksi kelle tahansa työikäiselle, sehän tässä tarkoitus on, että itse voisi toimeentulon hankkia.”

Saadakseni syvemmän näkemyksen nuoren aikuisen identiteetistä, kysyin heiltä sitä, miten he ajattelisivat jonkun toisen heitä kuvailevan. Muutamat ajattelivat kuvausten liittyvän luonteenpiirteisiin, mutta yleisesti heidän oli vaikea kuvitella itseä toisen silmin ja vastaukset olivatkin seuraavan kaltaisia:

”En kyllä tiä yhtään.”

”Ei oo kyllä muilta kovin paljon saanu kommentteja.”

Huolimatta vaikeudesta tai arkuudesta sanoittaa itseä muiden näkökulmasta, niin syrjäytymiseen ja vastapuheeseen liittyvissä kommentteissa ajatus siitä, millaisena muut minua pitävät kuului. Tämä ja toiseuden identiteetti avautuu syvemmin seuraavissa luvussa (8.2 ja 8.3) syrjäytymisen ja vastapuheen kautta.

8.1 Syrjäytymisen kokemus

Näkemyks siitä, kokeeko itsensä syrjäytyneeksi tai ajatteleeko muiden pitävän itseä syrjäytyneenä, liittyy identiteettiin. Tätä näkemystä lähestyin piirtämällä kullekin haastattelun aikana eksklusiivisen yhteiskunnan -kuvion (kuvio 2). Selitin sen ja pyysin sijoittamaan itsensä siihen kohtaan, jossa he ajattelevat olevansa. Jokainen piirsi itsensä kuviossa sisäpiirille. Sijoittaminen ei kuitenkaan ollut itsestään selvää, vaan sitä mietittiin

ja perusteltiin ja useimpien kohdalla sitä säesti ”varmaan enemmän siinä keskellä”-tyyliset kommentit. Eli he eivät kokeneet olevansa ihan keskellä, mutta kuitenkin inklusion sisäpiirillä. Vaikka jokainen sijoitti itsensä ei-syrjäytyneeksi, niin heidän puheestaan oli tavoitettavissa asettautumista marginaaliin. Tämä ilmeni nimenomaan suhtautumisessa työhön.

Haastateltavat jakautuivat kolmeen ryhmään suhtautumisessaan työhön. Kaksi korosti puheessaan omaan valintaa olla tekemättä työtä, neljä kaipasi työpaikkaa (tai opiskelupaikkaa), heistä osa tietyin varauksin. Myös ne jotka puheessa viestivät omasta valinnasta olla marginaalissa, piirsivät itsensä eksklusiivisen yhteiskunnan -kuvion keskiöön. Se, ettei valita valtakulttuurin elämäntapaa, tässä tapauksessa työtä, on oma valinta sijoittua marginaaliin. Jokinen, Juhila ja Pösö (1995, 12–19) viittaavat juuri tähän puhuessaan marginaalisuudesta omana valintana. Itse valitussa marginaalisuudessa ei siis ole nuoren aikuisen näkökulmasta kyse syrjäytymisestä. Tätä tukee myös Janhukaisen ja Järvisen (2001, 141–145) näkemys siitä, että marginaalisuus, valtavirran ulkopuolisuus, tietyllä elämänalueella ei määritä yksilön yhteiskunnallista ja sosiaalista asemaa yhtä kokonaisvaltaisesti kuin syrjäytyneisyys. Marginaaliin jättäytymisen syytä löytyi useampia. Osalla syynä oli poikkeava elämänrytmi, kuten seuraavassa otteessa:

”On sellanen vähä omarytmi, saattaa olla öitä etten nuku ja sitten ei millään jaksu töissä.”

Osalla korostui oman ajan ja vapauden arvot (ks. luku 7.1), jotka ennen kaikkea asettivat rajoitteita sille millaiseen työhön voisi sitoutua. Yhdelle haastateltavalle työelämä näyttäytyi niin stressaavana ja ahdistavana, ettei hän halua siihen sitoutua:

”Niin sain jonku uuden työpaikan, että määrätään, että tässä on tämä sinun työpiste ja minä istun siinä ensimmäisen päivän koneella ja mulle tulee semmonen ajatus, että tässäkö tämä sitte on, tässäkö minä istun nelekytä vuotta, pääsen eläkkeelle ja kuolen... Kaikista eniten mua ahistaa se, että se on se työpöytä ja sää oot siinä nelekytä vuotta, mää en pääse siitä mihinkään, on niinku jumittunu siihen paikkaan, niin että en mä halua siihen.”

Valtaosalla työttömyys ei kuitenkaan ollut oma valinta. Suurimmaksi esteeksi työnsaannille näytti muodostuvan koulutuksen puute. Luvussa 4 avasin syrjäytymisen prosessimallia (kuvio 1). Haastatteluissa näkyivät myös nämä tasot. En kuitenkaan pyri tällä tutkimuksella osoittamaan prosessimallin todentumista, mutta selkeästi huono koulumenestys tai kiinnostuksen puute opiskeluun aikoinaan esti nyt työnsaannin. Tämä tuli esille haastateltavien puheessa seuraavasti:

”Se on kummiski niin huono se yläasteen toikkari, että sillä ei enää pääse mihinkään kouluun, kun ne pisteetki on noussut oppilaitoksissa ja ei taho oikeen päästä sitte enää töihinkään.”

”En määhän ainakaan niihin kuulu, että ei niinku töitä haluis, mutta seki on niin että ei oo koulutusta eikä minkäänlaista pohjaa niihin vapaana oleviin työvaihtoehtoihin, niin kyllähän ne ottaa ne joilla on sitä koulutusta.”

Kuitenkin jo tässä otoksessa näkyi se, että kaikkien kohdalla huono koulumenestys tai ammattitutkinnon puute eivät olleet syitä työttömyyteen, vaan koulutustakin löytyi:

”Määhän oon suorittanu lukion, sitten oon käynyt merkonomiksi ja tradenomiksi, että kaks koulutusta on.”

Nuori aikuinen määrittä itsensä eksklusiivisen yhteiskunnan sisäpiirille, mutta puheessa ja pohdinnoissa kuului se, että muiden mielestä hän on syrjäytynyt. Vahvimmin syrjäyttäväksi (ja samalla leimaavimmaksi tekijäksi) osoittautui työttömyys. Kyösti Raunion (2009, 274–275) mukaan yhteiskuntakeskeinen syrjäytymisnäkemys korostaa integroitumista yhteiskuntaan nimenomaan työnteon kautta. Tämä kuului selvästi haastateltavieni puheessa. Työttömyys syrjäyttävänä tekijänä osoittautui moniulotteiseksi. Edellä luvussa kahdeksan ilmeni työttömyyden suhde identiteettiin ja leimautuminen tai ajautuminen tukien varassa eläväksi. Työttömyys voi myös merkitä normaalin aikataulutetun ja rytmitetyn elämäntavan puuttumista, mikä asettaa syrjään valtaväestön elämäntavasta. Työpaikka nuoren aikuisen omasta mielestä toisi kaivattua normaalia rytmitettyä elämää:

”Tuntus vähä, että elämä ois tietyllä tavalla normaalia, että siinä ois semmonen järkevä rytmi.”

Haastateltavani kuvailivat myös sitä, kuinka työttömyys voi johtaa läheissuhteista poissulkeväksi asiaksi:

”Suvun taholta tuli sellaista niinku paheksuntaa kun en oo töissä, etäännytti niistä... Ne ei oikein hyväksynyt ja se aiheutti masennustakin.”

Läheisten suhtautuminen kertoo siitä, että työtöntä nuorta aikuista ei hyväksytä joukkoon, hänet ulossuljetaan. Jokinen, Juhila ja Pösö (1995, 12–19) toteavat, että ulossulkeminen ja reunalle asettaminen voi olla jopa väkivaltaista. Haastateltavani kokemuksena tämä oli vaikea ja hän kuvaili sen aiheuttaneen jopa masennusta. Tämä vahvistaa näkemystä siitä, että läheissuhteet ovat yksi onnellisuuden, tyytyväisyyden ja hyvinvoinnin tuottaja ja tätä kautta terveyden ylläpitäjä (ks Helliwel & Putnam 2004).

Työttömyys syrjäyttävänä tekijänä kuvastaa yleistä käsitystä siitä, että nuoren aikuisen oikea paikka olisi olla töissä. Paheksunta, se ettei hyväksytä, kertoo moralisoinnista, siitä mitä pidetään oikeana ja tavoiteltavana (ks. Jokinen, Juhila & Pösö 1995). Yleisessä keskustelussa työtön nuori aikuinen nähdään syrjäytymisuhan alla olevaksi tai syrjäytyneeksi. Hänen ajatellaan olevan ajautumassa tai ajautuneen huono-osaiselle elämänpolulle, joka johtaa syrjäytymiseen. (Kuronen 2007, 45–47.) Näin ollen on varsin luonnollista, että työttömyys aiheuttaa kokemuksen syrjään asettamista. Haastateltavieni mukaan erityisesti vanhemmat ihmiset eivät suvaitse työttömyyttä ja tämän takia pitävät heitä syrjäytyneinä. Oman ikäluokan taholta tällaista moralisointia ei koettu. Tätä kokemusta tukevat myös tutkimukset kuten Liikkanen (2005, 13), jonka mukaan työn merkitys itselle koetaan tärkeimmäksi nimenomaan vanhempien ikäluokassa. Haastateltavat kuvailivat kokemuksiaan syrjään asettamisesta seuraavin tavoin:

”No kyllä määhän nyt muitten, niinku työssäkäyvien ihmisten silmissä, olen varmasti syrjäytynyt ihminen, määhän olen ollu varmaan 1500 päivää työttömänä lähestulkoon.”

”Syrjäytyny, ehkä ajatellaan näin ja siihen lokeroidaan, varsinkin vanhempien ihmisten suunnalta.”

Työttömyyden lisäksi mahdollisesti syrjäyttäviksi asioiksi nuori aikuinen nimesi materiaalisia asioita:

”Aika monella on oma auto, että mulla ei sitä oo. En mää tiää rajoittako se, mutta joku vois olla sitä mieltä että ei pääse ite niin vapaasti kulkemaan, kuin mitä pääsis omalla autolla, eli joku voi ajatella sen syrjäyttäväksi. Ja kyllähän sitä helposti ajatellaan, että työttömät on niinku, niitten pitäis olla periaatteessa työelämässä työkäisten, niin ne on tavallaan siitä syrjässä.”

Turunen (2005, 156–147) näkee nuoren ja nuoren aikuisenkin elämään kuuluvan vielä erityistä herkkyyttä. Tämän herkkyyden myötä elämässä on vahvasti mukaan tunteella kokemista, joka karsiutuu iän myötä. Yksilö kuuntelee herkemmin omia tuntojaan ja saattaa tämän takia kokea elämässään tärkeäksi niin sanottuja ihanteellisia arvoja, jolloin raha ja asema saattavat jäädä toissijaisiksi. Haastateltavillani vapaus näytti nousevan tällaiseksi ihanteelliseksi arvoksi (ks. luku 7.1). On silti yllättävää, että materiaaliset asiat tai suoranainen rahan puute ilmeni syrjäyttävänä asiana vain yhdessä kommentissa. Elämmehän kuitenkin varsin kulutuskeskeisessä yhteiskunnassa. Lähes kaikilla haastateltavilla oli taloushuolia (ks. luku 7). Toisaalta kukaan haastateltavistani ei ollut ollut pidempää aikaa työelämässä, eivätkä he näin ollen olleet tottuneet elämään suurempien tulojen varassa.

Syrjäytyneen leiman saattaa saada myös ulkonäköön liittyvistä syistä, mikä tuli esille haastateltavien puheessa seuraavasti:

”Varmaan ku mulla on pitkät hiukset, niin se on monelle niinku ainakin vanhemmille ihmisille, että eihän aikanaan ollu ku linnakundeilla ja rokkareilla pitkä tukka. Tuommonen räkäsen näkönen kaveri, se on varmasti syrjäytynyt, sen oikeen niinku aistiin siitä ilmapiiristä ja energiasta, että tuo ei varmaan pidä minusta vaikka se ei mitään sano.”

Yksikään nuori aikuinen tuskin on välttynyt kuulemasta puhetta syrjäytymisestä ja enemmän tai vähemmän kykenevät liittämään keskustelun heitä itseään koskevaksi. Tämä näkyi myös haastatteluissa sen pohdintana, että pitäisikö tilanteestaan huolestua:

”No panee miettimään, että onko asiat huonosti, tosin se (puhe syrjäytymisestä) voi olla ihan aiheellista huolta ja pyrkimystä siihen, että asiat pyrittäis saamaan yhteiskunnan tasolta paremmaksi ja pyrittäis auttamaan.”

Nuoret aikuiset itse eivät kokeneet olevansa syrjässä, he kuitenkin kokivat, että ulkopäin heitä pidetään syrjäytyneenä. He saivat siis toiseuden leiman. Tässä tapauksessa leima johtui työttömyydestä tai nuoren aikuisen oman näkemyksen mukaan jonkin normaalin puuttumisesta tai ulkonäköön liittyvästä syystä. Goffmaninkin (1986) mukaan toiseuden leima saadaan usein ulkoisen tai luonteen poikkeavuuden tai vähemmistöön (työttömäksi) kuulumisen myötä. Nuoret aikuiset eivät kuitenkaan suostuneet tämän leiman alaiseksi, vaan he tuottivat vastapuhetta.

8.2 Vastapuhe

Vastapuhe paljastaa sen, miten marginaaliin tai syrjään asetetut itse asemoivat itsensä suhteessa valtakulttuuriin: hyväksyvätkö he sellaisinaan valtakulttuurissa annetut identiteetit vai pyrkivätkö he horjuttamaan näitä. Vastapuheen avulla he määrittelevät itselleen uuden identiteetin. (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 10–12.) Vastapuhe tai oman identiteetin uudelleen määrittely kritisoimalla vallitsevia tulkintoja nähdään monissa identiteettiä määrittävissä teorioissa keskeiseksi. Itsen määrittely suhteessa sosiaaliseen ja kulttuuriseen korostuu esimerkiksi Kuuselan (2006, 43–46) artikkelissa postpositivistisesta identiteettiteoriasta. Edellisessä luvussa jo ilmeni vastapuhetta siinä, kuinka haastateltavat määrittelivät itsensä keskiöön – ei syrjäytyneeksi – vaikka samalla kokivat muiden pitävän heitä syrjäytyneinä.

Koska nuoria aikuisia jotka ovat koulun tai työelämän ulkopuolella pidetään syrjäytyneenä tai vähintäänkin syrjäytymisuhan alla olevina, vaikuttaa tämä siihen, miten heihin suhtaudutaan. Stigmaa avasin luvussa 4.1.2. Osa koki, ettei ole miltään osin leimattu,

kuitenkin useimmat olivat kokeneet paheksuntaa, hyväksymättömyyttä ja leimaamista. Kokemus kohdentui enimmäkseen vanhempiin ihmisiin, mutta myös viranomaisiin (ks. Pohjola 2001). Vastapuheena haastateltavat asettuivat tämän yläpuolelle ja eivät välittäneet siitä, kuten seuraavat otteet osoittavat:

”Vanhemmat ihmiset leimaavat, mutta ei se saa mua toimimaan tietyllä tavalla, ei anna sen vaikuttaa, ei välitä siitä.”

”Mulle se kait on loppupeleissä ihan sama, ei mua niinku muitten mielipiteet sillai kiinnosta, siinäpähän ajattelkoot mitä ajattelee.”

Jokinen, Huttunen ja Kulmala (2004, 11–17) puhuvat uuden identiteetin neuvottelusta, siitä että ihmiset eivät aina hyväksy ulkoapäin annettua identiteettiä, vaan he kommentoivat ja kyseenalaistavat tätä. Tämä kuului edellä olevassa puheessa annetun identiteetin ohittamisena, ikään kuin sen yläpuolelle asettumisena, niin ettei siitä välitetä. Vastapuheeksi mielsin myös puheen, jossa nuori aikuinen käänsi negatiivisen identiteetin antamisen ymmärtämättömyydeksi, kuten seuraavassa otteessa:

”Sen näkee kun menee työkkäriin tai sossuun tai johonkin, niin ne ilmeet vaikka ne ei sanos mitään ,niin ne ilmeet, että voi vittu mikä tyyppi, mä en kestä tuommosta tyyppiä, luuseria. Ennen tuntu pahalta, mutta nykyään ajattelen, että ne on tietämättömiä, ne ei tiedä, ei se ole niitten oma vika. Ne ei vaan vielä ole tajunnut sitä asiaa, niin siksi ne ajattelee noin.”

Vaikka puheessa valtaosin noustiin annetun identiteetin yläpuolelle, niin se tuotti myös ahdistusta ja se koettiin esteeksi avun saannille:

”Voit varmasti kuvitella minkälaisena ihmisenä minua pidetään. Siis eihän meikä saa mistään mitään apua eikä mitään.”

Haastateltava viittaa kommentissaan maailmankatsomukseen, joka poikkeaa valtaväestön ajatusmaailmasta. Hän itse ei koe maailmankatsomustaan poikkeavana, mutta kokee kuitenkin sen olevan esteenä avunsaannille, koska kukaan ei ymmärrä häntä. Tässä kommentissa kuuluu vahva leimatuksi tulemisen ja ulossuljetun ääni.

Maailmankatsomuksellaan normaliteetin rajoja rikkova nuori aikuinen sijoitetaan eksklusion piiriin, ulkopuolelle (ks. kuvio 2). Ulossuljettua ei halutakaan päästää takaisin sisäpiirille. (Helne 2002, 115–134.) Kommentista kuitenkin kuuluu myös vastapuhe sille, että häntä pidetään tällaisena.

Identiteettiin kuuluvat myös arvovalinnat (Niemelä 2002, 91). Vastapuhe voikin kohdentua myös vallitseviin arvoihin, oikeana pidettyyn tapaan elää. Vastapuheella halutaan valita toisenlainen elämänmalli, identiteetti, johon kuuluvat toisenlaiset arvot kuin mitä odotetaan. Tämä ilmeni puheessa vapauden tärkeydestä. Vapauden kohdalla korostui, nimenomaan ei niinkään vapaus olla tekemättä töitä, vaan vapaus valita työ aikataulullisesti tai paikkasidonnaisesti itselle sopivaksi. Useampi halusi tehdä töitä osaaikaisesti ja kotoa käsin itse aikatauluttaen. Kukaan ei ollut valmis niin sanottuun tavalliseen 8-16 työhön. Useammalla oli kokemuksia myös työssäolosta, eivätkä nämä kokemukset olleet hyviä tai työelämään kannustavia. Tässä näkyy Pohjolan (2001, 194–203) kuvailema ajautuminen työelämän marginaaliin. Tämä marginaaliin ajautuminen sanoitettiin kuitenkin omaksi valinnaksi, kuten tässä otteessa:

”En halua välttämättä semmosta täysrutiinista työtä tehä nyt näin äkkiä, se on vähä silleen, että se ei oo mun juttu. Mää haluaisin elää niinku mää ite parhaaksi näen joka hetki.”

Myös se, että haastateltavat korostivat materialististen arvojen vähäistä merkitystä (ks. luku 7.1) voidaan tulkita vastapuheeksi nyky-yhteiskunnan kulutuskeskeiselle elämäntavalle. Nuori aikuinen vastapuheen tuottajana osoitti myös rohkeutta. Hän saattoi ottaa tietoisien asennekasvattajan roolin, kuten seuraavasta otteesta käy ilmi:

”Minun mielestä on hauska polttaa pilveä, esimerkiksi kun mää meen työkkäriin, mulla on silimät ihan punaisena ja ne työkkäriin tätit kattoo, että vittu mikä tyyppi ja mää vaan hymyilen että mukava päivä. Ja mulla on siinä semmonen pointti, että ne ajattelis, että olipa siinä hirviän näkönen pitkätukkainen hiippari, muta olipa se tosi kohtelias, että niinku ehkä ne kaikki ei olekaan tuommoisia kauheita.”

Haastateltavani tunnistivat heihin liitettyä syrjäytymiskeskustelua, vaikka itse sanoivat olevansa ei-syrjäytyneitä. Voidaan kysyä kieltäytyykö nuori aikuinen näkemästä itsensä syrjässä, puhumasta itsestään syrjäytyneenä, koska heidän on vaikea löytää sanoja kuvaamaan omaa syrjäytymisen kokemusta. Tai kieltäytyvätkö he yksinkertaisesti sellaisesta vuorovaikutuksesta, jossa heidät on asetettu vähempiarvoisen keskustelukumppanin osaan, valmiiksi luokiteltu syrjäytyneeksi. (ks. Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004.) Asettautuminen eksklusiivisessa kuviossa muualle kuin mihin ympäristö asettaa, on vastapuhetta.

8.3 ”Tasamaan tallaja”

Tässä luvussa teen tiivistetyn yhteenvedon haastattelujen perusteella tekemistäni tulkinnoista nuoren aikuisen identiteetistä, syrjäytymisen kokemuksesta ja siitä vastapuheesta, jota hän tuottaa.

Nuori aikuinen kuvaa olevansa tavallinen ”*tasamaan tallaja*”. Hänen minäkuvaan liittyy oleellisesti ikä ja luonteenpiirteet. Työttömyydellä on merkittävä rooli identiteetin muodostumisessa, se ei kuitenkaan ole haastateltavan omassa kerronnassa keskeisin asia. Vaikuttaa siltä, että nuori aikuinen kantaa leimattua identiteettiä. Kokemus tästä liittyy työttömyyteen, yläpuolelle asettumiseen ja siihen, ettei häneen luoteta.

Haastateltavat eivät näe itseään syrjäytyneinä. Voi olla, että he ovat joiltain elämän osa-alueilta itse asettautuneet marginaaliin, mutta eivät koe tätä kuitenkaan syrjäyttäväksi. He tiedostavat, että muut pitävät heitä syrjäytyneenä ja osaavat myös määritellä syitä tälle. Näitä ovat työttömyys ja ulkoiset seikat. Syrjään leimaajiksi he nimeävät ennen kaikkea itseään vanhemmat ihmiset.

Nuoret aikuiset eivät hyväksy heihin liitettyjä stigmoja, vaan he tuottavat vastapuhetta sille, millaisena heitä pidetään. Vastapuhe ilmenee ennen kaikkea niin, etteivät he välitä siitä, mitä muut ajattelevat, he ulkoistavat itseään koskevan keskustelun, kääntävät tilanteen omaksi valinnaksi asettautua marginaaliin jollain elämän osa-alueella tai he saattavat tietoisesti ”kasvattaa” ympäristön hyväksyntää. He tiedostavat, että myös avun saannin esteenä voi olla se, että heitä pidetään negatiivisella tavalla erilaisena.

9 Kuuleeko kukaan?

Syrjäytyminen ja erityisesti nuorten syrjäytymien on tällä hetkellä varsin laajan kiinnostuksen kohteena ja se on saanut sosiaalisen ongelman statuksen. Syrjäytymiseen liittyy oleellisesti työttömyys, jonka näen kategorisoituneen sosiaalisesti ongelmaksi jo ennen kuin koko syrjäytymiskeskustelua yhteiskunnassamme oli aloitettu. Syrjäytyneenä pidetyn nuoren aikuisen elämä on kategorisoitunut ongelmaksi sosiaalisena konstruktiona. Sosiaaliset ongelmat ovat kuitenkin jatkuvassa liikkeessä ja niistä puhutaan eri aikoina eri intensiteetillä. Konstruktionismin näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalisiin ongelmiin on mahdoton päästä käsiksi tulkinnasta riippumattomina asiantiloina. (Jokinen, Juhila & Pösö 1995, 12–13.) Usein näyttää siltä, että tulkinnassa ohitetaan sen ääni, joka konstruoidaan sosiaalisesti ongelmaksi. Tällä tutkimuksella olen halunnut antaa äänen syrjäytyneenä pidetyille nuorelle aikuiselle.

Alasuutari (2007, 34) toteaa, että johtopäätösten tekemisessä mukana on aina myös jonkin verran valistunutta arvausta. On tärkeää huomata, että ihmiset ovat yksilöitä, he kokevat elämäänsä subjektiivisesti. Esitän tässä luvussa johtopäätöksiä, jotka perustuvat haastattelemieni nuorten aikuisten puheeseen. Se, mitä johtopäätöksiä heidän kerronnastaan teen, liittyy erottamattomasti ennakkotietoon, jota olen teoriaosuudessa avannut.

Lapsen, nuoren ja vielä nuoren aikuisen kohdalla tulevaisuuden kannalta tärkeää on elämänkriisien tai positiivisemmin ilmaistuna ikäkauden kehitystehtävien onnistunut läpikäynti. Sitä, milloin kehitystehtävä on onnistuneesti läpikäyty voi mielestäni mitata vain sillä, että yksilö pystyy tyydyttävään elämänhallintaan ja kokee elämänsä tarkoituksellisena ja mielekkäänä. Haastateltavieni puheessa nousi monia asioita, jotka viittaavat siihen, että ikäkauden kehitystehtävän onnistunut läpikäynti ei ole itsestäänselvyys. He puhuivat elämän tarkoituksettomuudesta, työttömyydestä sen monine vaikutuksineen, stigmatisoituneesta identiteetistä ja pettymyksistä suhteessa julkisiin tukirakenteisiin. Tähän voidaan liittää myös se näkökulma, että heidän sosiaalinen pääoma osoittautui niukaksi. Hyypän (2005, 25–32; 2008, 531–532) kuvailemat me-henkeä ja yhteenkuuluvuutta ylläpitävät verkostot näyttäytyivät varsin vähäisinä. Oli suorastaan

koskettavaa kuulla se, kuinka vahvasti nuoret aikuiset puhuivat yhteisöjen kaipuusta – harrastus- ja työkavereista – arkipäivän ihmissuhteiden puuttumisesta.

Nuori aikuisuuteen siirtyessään käy läpi oman identiteetin ja yhteiskuntaan integroitumisen kannalta merkittäviä kehitysvaiheita. Tähän ikäkauteen kuuluu kiintymyssuhteiden luominen, asteittainen työelämään sitoutuminen ja oman paikan löytäminen yhteiskunnassa. Nuoren aikuisen katse suuntautuu yhä kiinteämmin yhteiskuntaan ja sen rooleihin. Matkalla kohti aikuisuutta, hän alkaa hahmottaa yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia, sosiaalinen voimistuu. Tämä tarkoittaa sitä, että hän tiedostaa yhä selvemmin sen, että omassa elämässä on tehtävä ratkaisuja: huolettomuus ja ulkopuolelle jääminen väistyy. Tämä kaikki tapahtuu pääosin tiedostamattomana kasvuprosessina, johon tarvitaan tukea, neuvoja, ohjeita ja kuuntelijaa. (Turunen 2005, 150–155, 165; Kiviniemi 2008, 21–22.) Tuen saanti ja ongelmien ratkaiseminen ovat nuoren aikuisen yhteiskuntaan integroitumisen kannalta äärimmäisen tärkeitä asioita. Joutuminen opiskelutai työelämän ulkopuolelle, mikä tarkoittaa myös taloudellista niukkuutta, estää juurtumista yhteiskuntaan ja sosiaaliseen.

Haastateltavieni kokemus siitä, ettei edellä mainittua tukea saa, on syytä ottaa vakavasti. Jos nuori aikuinen tässä vaiheessa identifioituu syrjäytyneeksi, työttömäksi tai jollain tavalla toiseuden leimaa kantavaksi tai pahimmillaan jokapäiväisestä elämästä selviytyäkseen joutuu ottamaan sairaan identiteetin, niin tasapainoisen ja tyydyttävän aikuisuuden saavuttaminen on haasteellisempaa. Olisikin varsin tärkeää sitouttaa, ne nuoret aikuiset jotka jäävät koulun tai työelämän ulkopuolelle, johonkin toimintaan, joka tuo elämään kaivattuja rutiineja ja estää syrjäytymistä ihmissuhteista mahdollistamalla luontevien yhteisöjen syntymisen ja tätä kautta vahvan identiteetin rakentumisen. Tässä mielessä esimerkiksi erilaiset työvoimapolitiittiset kurssit voivat toimia hyvinä positiivisina pakotteina osallistumiselle. Myös erilaiset kunnan tai järjestöjen ylläpitämät edulliset harrastuspaikat ovat tärkeitä, kuten joku haastateltava viittasikin kansalaisopiston toimintaan. Toivoa sopii, että myös hallitusohjemaan kirjattu nuorisotakuu lisää syrjäytymisuhan alla olevien nuorten integroitumista yhteiskuntaan (ks. Valtioneuvosto 2013). Jokaisen nuoren aikuisen kanssa työskentelevän tulisi katsoa peiliin ja miettiä, onko itse valmis kuulemaan ja kohtaamaan, jaksako hän neuvoa ja opastaa vai onko omassa suhtautumisessa liikaa luovuttamisen henkeä. Tämä tutkimus osoittaa varsin selvästi sen, että ajan antaminen on ydinkysymys: nuoren aikuisen kohdalle tulee pysähtyä ja kuulla

herkällä korvalla, mitä hän itse sanoo. On osoitettava aitoa kiinnostusta ihmisestä, jotta emme viesti välinpitämättömyyttä, joka voi johtaa katkeruuteen tai pysyvään syrjäytymiseen.

Ennako-olettamukseni tässä tutkimuksessa oli se, että syrjäytyneenä pidettyjen nuorten aikuisten elämä nähdään ongelmana ulkoapäin nousseiden muutostarpeiden seurauksena, eivätkä he itse koe elämäänsä ongelmallisena. Tämä tutkimus vahvistaa ennako-olettamusta: nuori aikuinen itse ei näe elämäänsä ongelmana, vaikka hän sanoittaakin monia vaikeuksia elämässään. Hän itse ei määrittele itseään syrjäytyneeksi, vaan tämä määritelmä annetaan ulkoapäin. Työttömyys osoittautui merkittävimmäksi tekijäksi sekä identiteetin että syrjäytyneeksi leimautumisen määrittäjänä. Haastateltavillani oli varsin kahtalainen suhde työhön. Osa kertoi toiveesta päästä töihin, mutta tietyn varauksin, osa puhui siitä, ettei halua työtä. Heidän arvomaailmassa vapaus ohitti sitoutumisen työelämään. Saastamoinen (2006, 144, 152) toteaa, että vapaus merkitsee jatkuvaa valinnanpakkoa yksilönä, se edellyttää kykyä tehdä valintoja muiden tahdosta riippumattomana toimijana. Jos nuori aikuinen valitsee elämäntavan, johon ei kuulu työ, hän joutuu tekemään tämän valinnan ilman yhteiskunnan ja lähiympäristön (suvun ja vanhempien ihmisten) tukea. Nuorella aikuisella on tässä tapauksessa oltava joitain vahvuuksia tai arvoja, kuten vapaus, jonka varassa hän kestää osakseen tulevan kritiikin ja jopa paheksunnan.

Vapaus työelämää merkittävämpänä arvona tarkoittaa jonkin muun kuin yleisesti valitun elämäntavan valintaa. Elämässämme on monia sosiaalisia normeja, jotka säätelevät käsitystämme oikeasta ja väärästä tai sallitusta ja kielletystä. Sosiaalisesti kontrolloidut säännöt ohjaavat yksilön käyttäytymistä. (Alasuutari 2007, 53, 79). Häyry (1997, 199) toteaa, että joissain tilanteissa yksilö haastaa normeja, yleistä käsitystä oikeasta ja väärästä tai sallitusta ja kielletystä. Tällöin puhutaan moraalien muuttumisesta. Näkisin yleisen moraalikäsitteen työstä sisältävän sen ajatuksen, että aikuinen ihminen on velvollinen tekemään töitä, elättämään itsensä ja tätä kautta rakentamaan yhteiskuntaa. Nuoren aikuisen puheesta voi löytää moraalien muuttumista. Hän kertoo haluavansa vapautta, mikä tarkoittaa ei-kokoaikaista työtä. Hän kokee, että työ ”ei oo mun juttu” ja tämä näkemys on ristiriidassa yleisesti oikeana pidetyn kanssa. Niemelä (2002, 85–87) puhuu itsensä toteuttamisesta ja yksilöllisyydestä aikamme trendinä. Tämä itsen toteuttaminen ja yksilöllisyyden korostaminen saattaa johtaa moraalien muutokseen. Juhila (2012, 134–137,

151–159) toteaa, että velvollisuuksien laiminlyöminen tai oikeuksista piittaamattomuus synnyttävät selontekovelvollisuuden. Selonteolla perustellaan poikkeavaa, tuomittavaakin käytöstä. Selonteko voi olla nuoren aikuisen oma selitys valinnalleen tai se saattaa olla ulkopuolisten selitys nuorista aikuisista. Selonteko ulkoapäin saattaakin johtaa syrjäytyneeksi, epäonnistuneeksi, epäkelvoksi kategoriointiin.

Tämä kategorisointi johtaa toiseuden leimaan. Haastateltavieni kohdalla tämä tarkoitti sitä, että heidät nähdään ”*luuserina*”. Tämä on raskas taakka kantaa ja eräs haastateltava kuvailikin sitä, kuinka hän ei saa apua mistään. Useamman kokemus oli, että he eivät ole saaneet suoraa palautetta ja kommentteja, mutta aistivat sen, että suhtautuminen heihin on varauksellista, jopa negatiivista. On mielenkiintoista, että tämän leiman haastateltavieni kokemuksen mukaan voi saada jopa ulkonäön perusteella. Suurin leimaaja kuitenkin oli jo edellä mainittu työelämän ulkopuolella oleminen. Valitessaan työttömyyden tai ajautuessaan työttömyyteen nuori aikuinen menettää yhteisön tuen: vanhemmat ihmiset paheksuvat, sukulaiset sulkevat ulkopuolelle, jopa viranomaiset paheksunnallaan ylläpitävät toiseuden leimaa (ks. Pohjola 2001; ks. Niemelä 2002). Tässä kohtaa selviytymiskeinoksi jää vastapuheen tuottaminen: nuori aikuinen ohittaa häneen liitetyt asenteet, ottaa asennekasvattajan roolin, valitsee tietoisesti eri tien tai pakenee päihteisiin ja niiden tuottamaan toisenlaiseen maailmankuvaan.

Vaikka vapaus sanoitettiin työtä tärkeämmäksi, niin rohkenen myös kyseenalaistaa työttömyyden omavalintaisuutta. Haastatelllessani näitä nuoria aikuisia en voinut välttyä siltä ajatukselta, että he eivät niin sanottuun normaaliin työelämään sopeutuisi ilman erityistukea. Syynä työttömyyteen oli huono koulumenestys ja sen myötä ajautuminen olotilaan, jossa tämän tutkimuksen valossa kaivattu normaali rytmitetty ja rutinoitu arki katoaa. Tällaiseen elämäntapaan ajautuneen on vaikea sopeutua välittömästi aikataulutettuun ja vaativaan työelämään. Syynä työelämästä ulos ajautumiseen olivat myös riippuvuudet tai mielenterveyden ongelmat. Myös nämä ovat sen luonteisia asioita, että työelämään sopeutumisessa tarvitaan erityistukea ainakin alkuvaiheessa. Se, että työ ei ole ”*mun juttu*”, riippuu varsin monista asianhaaroista, eikä kyse pohjimmiltaan taida olla vapaasta valinnasta. Tähän viittasin jo aiemmin puhuessani defensesseistä tai vastapuheesta (ks. luku 7.1).

Tavoitin haastateltavien puheesta ristiriitaisuutta. Jotkut haastateltavista kuvasivat elämän tyhjänä ja tarkoituksettomana, ihmissuhteiden ja arkipäivää kannattelevat rutiinien puuttuminen ruokkii niin masennusta kuin päihteiden käyttöä. Masennus ja päihteiden käyttö taas osaltaan rikkoo ihmissuhteita ja rutiineita, joiden puute näkyy elämän tyhjyytenä ja tarkoituksettomuutena. Nuori aikuinen onkin monessa mielessä ajautunut ikään kuin oravanpyörään, jossa toinen haaste ruokkii toista ja ongelma altistaa ongelmalle. Näihin elämäkuvauksiin suhteutettuna onkin ristiriitaista, että samalla haastateltava kuvailee olevansa onnellinen. Osittain tämän ristiriidan takia sijoitin analyysissä onnellisuuden arvoksi, enkä identiteetin määrittäjäksi. Tästä huolimatta mielessäni herää kysymys, puhuuko nuori aikuinen kuvaillessaan itseään onnelliseksi aidosta kokemuksesta vai siitä, mitä haluaisi olla? Vai kykeneekö hän hyväksymään hyvin kypsällä tavalla sen, että elämä epätäydellisyydessäänkin voi olla onnellista?

Lähtökohtana tälle tutkimukselle pidin julkisessa keskustelussa havainnoimaani puhetta, joka määrittää syrjäytyneen nuoren aikuisen haastavaksi, työtä vieroksuvaksi ja ongelmalliseksi. Itsekin työntekijänä olen syöllistynyt puhumaan nuoresta aikuisesta syrjäytyneenä, ikään kuin toivottomana tapauksena, koska hän ei tartu tai kykene tarttumaan siihen apuun, jota hänelle tarjoan. Kokemukseni mukaan he eivät kuitenkaan keskimääräistä enempää viesti pahasta olost, tyytymättömyydestä tai halusta muutokseen. Esitin johdannossa ajatuksen siitä, että ehkä he ovatkin tyytyväisiä elämäänsä, eivät haluakaan muutosta, vaan haluavat pysyä tässä. Tai ehkä se muutos, jota heille tarjotaan, onkin ihan muuta kuin mitä he itse toivoisivat. Tämän tutkimuksen perusteella haastateltavani kuitenkin kaipaavat muutosta, vaikka eivät koe elämäänsä erityisen ongelmallisena. Nuorella aikuisella, kuten jo edellä totesin, on elämä edessään. Heillä, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta, oli toiveita tulevaisuuden suhteen. Nämä toiveet olivat varsin kohtuullisia: toimeentulo, puoliso, asunto ja elämä, jolla olisi tarkoitus. Huomioiden heidän nuoren ikänsä, kaikki tämä on heille mahdollista. Miten voimme osaltamme tukea syrjäytyntä tai vähintäänkin syrjäytymisuhan alla olevaa nuorta aikuista tämän toiveen saavuttamisessa? Tässä palaan jälleen hänen itsensä sanottamaan toiveeseen, että jotakuta todella kiinnostaisi, joku kuuntelisi ja ohjaisi. Tästä kertoo myös erään haastateltavan kommentti haastattelun lopuksi. ”*Oli tosi hyvä fiilis tulla tänne vähä selittää näitä juttuja. Saa kertoa mitä meikä tuntee, se on niinku saa päästää päästä sen energian ulos, mitä tuntee, niin mahtuu sitte uusia juttuja.*”. Hänelle siis sillä, että tutkimuksen tekijänä pysähdyin kuuntelemaan, oli merkitystä. Ehkä nuori aikuinen ei tartukaan tarjoamaani

apuun, koska tarjoan sitä ylhäältä päin kuulematta, mitä hän itse kokee ja toivoo. Nuoren aikuisen oma ei-ongelmalähtöinen näkemys tilanteestaan onkin voimavara, jota tulisi hyödyntää. Keskustelun sävyn tulisi kääntyä ongelmalähtöisyydestä voimavaralähtöisyyteen

10 Pohdinta

Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes ja Paula Sajavaara (2010, 233) toteavat, että tutkimusta voi verrata kristalliin katsomiseen, se mitä kristallissa näemme, riippuu siitä kuinka sitä katsomme. Tässä tutkimuksessa olen katsonut nuoren aikuisen puheeseen kuin kristalliin ja peilannut sitä käsitteisiin ja ennakoasenteisiin, joita teoriaosuudessa avasin.

Kvalitatiivisen tutkimuksen reliabeliutta ja validiutta on vaikea tutkia, sillä käsitteet nousevat kvantitatiivisesta tutkimuksesta. Luotettavuutta kvalitatiivisessa tutkimuksessa osoittaa ja lisää tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 232). Olenkin pyrkinyt kuvaamaan haastatteluprosessin luvussa kuusi mahdollisimman tarkasti. Alasuutari (2011, 237) muistuttaa, että ilmiön olemassaolon paljastaminen tai todistaminen ei ole tarpeen, pyrkimys selittää, tehdä ymmärrettäväksi riittää. Tällä tutkimuksella halusin ymmärtää ja kuvailla syrjäytyneenä pidetyn nuoren aikuisen elämää ja ajatuksia. Tämä tutkimus lisää ymmärrystä heidän omasta kokemuksestaan, mahdollistaa kuulluksi tulemisen ja vastapuheen. Eettisesti ajateltuna on tärkeää saada toiseuteen, marginaaliin ja irrallisuuteen leimatun nuoren aikuisen oma ääni kuuluviin.

Sosiaalityön tutkimuksessa kohteena ovat usein yhteiskunnallisesti haasteelliset, pelottavatkin ilmiöt ja ihmisryhmät. Tutkimus saattaa kohdentua myös hyvin subjektiivisiin, yksilölle kipeisiin ja merkittäviin kokemuksiin. Niinpä tutkimuksessa korostuvatkin eettiset näkökulmat. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2010, 25) puhuvat eettisyyden kohdalla ihmisarvon kunnioittamisesta. Tämä näkökulma on mielestäni tärkeä muistaa tutkittaessa ilmiötä tai kohdetta, johon liittyy negatiivisia leimoja. Kun lähestyin nuorta aikuista ja kerron tutkivani syrjäytyneitä nuoria aikuisia, asetin heidät heti tiettyyn asemaan. Pyrin välttämään sitä, etten itse puhu heille niin, että he olisivat syrjäytyneitä; esimerkiksi seulontahaastattelussa kohdistin ensisijaisesti kiinnostukseni paitsi heidän ikäänsä niin siihen ovatko he kiinnittyneet työ- tai opiskeluelämään ja siihen oliko tämä tilanne jatkunut kauan.

Lähdekritiikkiä voidaan katsella kahdesta suunnasta. Ensimmäkin sen mukaan onko lähdekirjallisuus asiallista. Tässä tulisi kiinnittää huomiota kirjoittajien tunnettavuuteen ja

arvostettavuuteen, lähteen ikään ja alkuperään, lähteen julkaisijaan sekä totuudellisuuteen ja puolueettomuuteen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2010, 113–114). Olen pyrkinyt käyttämään uutta tietoa, lukuun ottamatta muutamia klassikoita, tieteellisesti arvostettujen henkilöiden julkaisuja. Elektronisten lähteiden kohdalla olen laittanut myös viittauspäivän, koska tämä tieto muuttuu kohtuullisen nopeasti. Elektronisia lähteitä olen hakenut pääosin Google Scholarin kautta, tällöin kaikki hakutulokset viittaavat tieteelliseen materiaaliin (Mt 94). Ulkomaalaista lähdekirjallisuutta minulla on vähän ja tähän olisin voinut panostaa enemmän.

Toinen lähdekritiikin suunta arvioi sitä, miten voidaan tietää, että haastateltavat puhuvat totta, kuvailevat juuri sitä, mitä ajattelevat, eivät teeskentele tai ole epärehellisiä? Tämä on haasteellista laadullisessa tutkimuksessa. (Alasuutari 2011, 95–103.) Haastatteluni olivat hyvin erityyppisiä, pyrin koko ajan tekemään mahdollisimman neutraaleja kysymyksiä ja ohjaaman kysymyksilläni mahdollisimman vähän. Sallin puheen haastattelun aikana myös rönseyillä aika paljonkin, jotta haastattelussa säilyisi keskustelu- ja jutustelu-tyyli. Toisille haastateltavista ajatusten sanoittaminen oli haastavaa ja toisille taas puhuminen oli helppoa. Paria haastattelua jouduin johdattelemaan kohtuullisen paljon, kuten jo aiemmin kerroin. Nuoret aikuiset kuvasivat omaa elämäänsä, joten pyrin tekemään sen heille mahdollisimman helpoksi ja luottamukselliseksi. Juha Perttula ja Timo Latomaa (2005, 11–16) toteavat, että subjektiivista kokemusta tutkittaessa aineiston hankintatilanne on tehtävä sellaiseksi, että tutkittava voi elää kokemuksiaan todenmukaisesti ja kuvata niitä eletyn kaltaisesti. Luottamuksellisen ja avoimen haastatteluhetken syntyminen on tärkeää. Tähän pyryin esimerkiksi sillä, että annoin haastateltavieni itse valita mieleisen haastattelupaikan ja ajankohdan. Koin haastattelutilanteet ilmapiiriltään varsin luontevina ja vapautuneina, jopa niiden kohdalla joille ajatusten sanoittaminen oli vaikeaa. Parissa haastattelussa aistin varauksellisuutta, joissain jopa yllättävää avoimuutta. Tästä kertoo esimerkiksi seuraava haastateltavan kommentti: *”En halua tässä alkaa itkeen, mutta nyt tuli semmonen olo, että alakaa itkettään”*. Tämä tunteella puhuminen kertoo osaltaan nuoren aikuisen ikävaiheeseen kuuluvasta avoimuudesta, tunneherkkyydestä, rehellisyydestä (ks. Turunen 2005), minkä osaltaan uskon lisäävän luotettavuutta. Myös se, että sain haastateltavani kolmesta erityyppisestä paikasta, lisää tutkimuksen luotettavuutta. Nuoret aikuiset olivat näin ollen eri taustoista. Jos kaikki olisivat olleet vaikkapa paja-nuoria, niin tällöin heillä olisi ollut merkittävä yhdistävä elämään ja identiteettiin vaikuttava tekijä. Oleellinen kysymys on se, tuottaisivatko he samankaltaista puhetta nyt

puolen vuoden päästä haastattelusta tai tuottaisivatko toiset kuusi nuorta samoja ajatuksia? Yleistettävyyks onkin vaikea kysymys tämänkaltaisessa tutkimuksessa. Syrjäytyneenä pidettyjen kuuden nuoren aikuisen puheesta löytyi paljon niin vahvaa yhdenmukaisuutta, että uskoisin sen toistuvan. Näitä olivat esimerkiksi kokemus elämästä tyhjänä, koska siitä puuttuu rutiinit, kokemus siitä, ettei ole syrjässä, vaikka muut niin ajattelevatkin, kokemus tavallisuudesta tai toive ”keskivertokansalaisen” tulevaisuudesta.

Aineistoa määrällisesti olisi voinut olla enemmänkin. Litteroinnin jälkeen mietin lisähaastattelun tekemistä. Yhdestä haastattelusta sain todella niukasti analyysiin, koska haastateltava ei tuottanut juuri lainkaan oma-aloitteista kerrontaa ja vastasi kysymyksiin hyvin lyhyesti. Tämä kertoo mielestäni siitä, kuinka osan nuorista aikuisista on vaikea avautua kokemuksistaan, tunteistaan ja tilanteestaan. Viime kädessä on niin, että juuri heidän ääni jää aina kuulumatta, niinpä päätin keskittyä siihen, että pyrin löytämään myös heidän niukasta haastattelusta oleellisen. Lisäaineiston kerääminen olisi todennäköisesti johtanut siihen, että heidän haastattelut olisi tullut ohitettua. Valintani kautta oli pakko paneutua myös niihin ja kuulla heitä. Koin tämän tärkeänä: voin kuvitella ja peilata omaan kokemukseenikin, sitä kuinka hankalaa viranomais- ja auttajatahojen on tavoittaa nuoren aikuisen ajatuksia, toiveita ja valmiuksia ja vastaavasti, kuinka verbaalisen asioiden ilmaisemisen haasteellisena kokeva nuori aikuinen on vaikeuksissa suhteessa yhteiskuntaan.

Perttula ja Latomaa (2005, 11–15) toteavat, että tutkijan on kohdattava tutkittavansa ilmiö tieteellisellä asenteella. Tämä tarkoittaa, että tutkijana minun oli tunnistettava omat ennakkoasenteeni ja piilokäsitykseni ja irrottauduttava niistä. Vain tutkijan itsetuntemuksen kautta voidaan saavuttaa kokemuksen ymmärrys sellaisena kuin se tutkittavalle ilmenee. Näin ollen en voinut ulkoistaa itseäni olettamuksista ja stigmoista syrjäytyneinä pidettyjä nuoria aikuisia kohtaan. Olen toki jo aiemmin heidän kanssaan työskennellessäni saanut väläyksen omaisia kokemuksia siitä, että ennakkoasenteet eivät kaikilta osin pidä paikkaansa.

Kyseessä on opinnäytetyö, joten tämän tekemiseen liittyi monia oppimiskokemuksia. Päälimmäinen kokemus oli siinä, että analyysivaiheessa ja johtopäätöksissä koin tutkimuskysymykseni liian laajoiksi. Olisi riittänyt jos olisin keskittynyt vain syrjäytymiseen tai vaikkapa työttömyyden kokemukseen. Toisaalta tällöin olisin

menettänyt useita antoisia teemoja nuoreten aikuisten kanssa keskusteluissa. Kuitenkin nyt kun tutkimuskysymykseni olivat näin laajat, niin moni asia jäi ikään kuin harmillisen pintapuoliseksi. Näin ollen minulle syntyi myös jatkotutkimusajatuksia. Ensinnäkin olisi mielenkiintoista tutkia syvemmin niitä tekijöitä, joiden nuori aikuinen kokee syrjäyttävän häntä. Myös sosiaalisen pääoman sisällön tutkimus olisi kiinnostavaa, koska sosiaalinen pääoma näyttäytyi niin suppeana (ks. Simpura 2002). Vastaavasti työttömyyden vaikutus kokettiin niin moniulotteisena, että siihenkin olisi mielenkiintoista perehtyä tarkemmin. Paneutuminen myös vastapuheeseen olisi erittäin mielenkiintoista ja tärkeääkin, koska siitä näyttää olevan saatavilla varsin vähän tutkittua tietoa.

Olen edelleen tämän tutkimuksen tehtyäni sitä mieltä, että syrjäytyneenä pidetty nuori aikuinen koetaan usein haasteellisena ja vaikeana asiakkaana. Heissä on kuitenkin paljon potentiaalia, joka meidän tulisi nähdä. Olen kirjoittanut joskus muistiin ajatuksen, jonka alkulähdettä tahi lausujaakaan en löydä, mutta jossa tiivistyy kaikki oleellinen tähän tutkimukseen liittyvä. Päätän siis tutkimukseni jaloon ajatukseen ”Älä koskaan sano, että asiakas ei ole kiinnostunut tai on passiivinen. Sano paremminkin, että et ole vielä löytänyt tietä hänen luokseen.”

11 Lähteet

Aapola, Sinikka (1999) Murrosikä ja sukupolvi. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Toimituksia 763. Vaasa. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 9/99.

Aittola, Tapio & Raiskila, Vesa (1994) Teoksessa Berger, Peter L. ja Luckmann, Thomas: Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus. Jälkisanat 213–231.

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus. 4. painos. Jyväskylä: Gummerrus Oy.

Alasuutari, Pertti (2007) Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Alkuteoksesta suomennanut Tampereen yliopiston kääntäjäryhmä Kaisa Koskisen johdolla alkuperäisteoksesta *Social Theory and Human Reality* (London: Sage 2004). Helsinki: Gaudeamus.

Allardt, Erik (1976) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.

Bauman, Zygmunt (1996) Postmodernin lumo. Vainonen Jyrki (suom.). Arponen, Pirkko-Liisa & Cantell, Timo (toim.). Tampere: Vastapaino.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1994) Alkuteoksesta *The Social Construction of Reality* Setälä, Jari (suom.). 4. uudistettu painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Burr, Vivien (2003) *An Introduction to Social Constructionism*. Second edition. London: Routledge.

Burr, Vivien (2002) *The Person In Social Psychology*. Jyrki, Vainonen (suom.). Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

EVA Analyysi: Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? 1.2.2012. [viitattu 13.3.2013].
Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa
<http://www.eva.fi/blog/2012/02/01/eva-analyysi-hukassa-keit%C3%A4-ovat-syrj%C3%A4ytyneet-nuoret/>

Goffman, Erving (1986) Stigma. Notes on the management of spoiled identity. Simon & Schuster Inc. New York.

Helliwell, John F. & Putnam, Robert D (2004) The social context of well-being, Department of Economics. University of British Columbia. East Mall, Vancouver, British Columbia V6T 1Z1. Canada, Kennedy school of Government. Harvard University, Cambridge. MA02138 USA. Published online 31 Augst 2004. [viitattu 5.3.2012].
Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1693420/pdf/15347534.pdf>. 997– 1873

Hacking, Ian (2009) Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Koskinen, Inkeri (suom.). Tampere: Vastapaino.

Heinonen, Visa (2012) Arkielämän tutkimusperinteet, kulutus ja rutiinit -katsaus. Kulutustutkimus. Nyt 1/2012 ISSN 1797-2345 (painettu) ISSN 1797-1985 (Verkkolehti). [viitattu 30.1.2013]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa
http://www.kulutustutkimus.net/nyt/wp-content/uploads/2012/05/Heinonen__KTS_1_2012.pdf

Helne, Tuula (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakesin tutkimuksia 123. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalipolitiikan laitos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Helve, Helena (2002) Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2010) Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Helsinki: Tammi.

Hyypä, Markku (2008) Sosiaalinen pääoma ja vanheneminen. Teoksessa Heikkinen, Eino & Rantanen, Taina (toim.). Gerontologia. 2. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim. 531–539.

Hyypä, Markku (2005) Me-hengen mahti. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Hämäläinen, Timo (2006) Kohti hyvinvoivaa ja kilpailukykyistä yhteiskuntaa. Kansallisen ennakkointiverkoston näkemyksiä Suomen tulevaisuudesta. Helsinki: Sitra.

Häyry, Heta & Häyry, Matti (1997) Hyvä, kaunis, tosi – arvojen filosofiaa. Helsinki: Yliopistopaino.

Janhukainen, Markku & Järvinen, Tero (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Suutari Minna (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 20. Helsinki. Yliopistopaino OY. [viitattu 17.4.2012]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa http://testi.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/vallattomat_marginaalit.pdf. 125–151.

Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) (2004) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Tampere: Tammer-Paino. 9–19.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (toim.) (1995) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Sosiaaliturvan kirjallisuus sarja sosiaalityö 2. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy. 9–23.

Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Tampere: Tammer-Paino. 20–32.

Kajanoja, Jouko (2002) Sosiaalisten normien taloudellinen merkitys. Esimerkkeinä syrjäytyminen ja päivähoito. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 181–199.

Kiviniemi, Liisa (2008) Psykiatrisessa hoidossa olleen nuoren aikuisen kokemuksia elämästään ja elämää eteenpäin vievistä asioista. Väitöskirja. Hoitotieteen laitos. Kuopion yliopisto. [viitattu 17.4.2012]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa <http://www.uku.fi/vaitokset/2008/isbn978-951-27-0809-3.pdf>

Kuronen, Ilpo (2007) Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten koulutuselämäkerrat teoksessa Rouhiainen, Vesa (toim.) Researching and developing in knowledge based society. Workshop presentations of 1st MUC Researcher Seminar 2007. Reports 18. University of Helsinki. [viitattu 4.2.2012]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Reports18.pdf>. 44–50.

Kuusela, Pekka (2006) Realismi ja sosiaalisen identiteetin episteeminen status. Teoksessa Rautio, Pertti & Saastamoinen, Mikko (toim.) Minuus ja identiteetti. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy. 34–54.

Laine, Terhi, Hyväri, Susanna & Vuokkila-Oikkonen, Päivi (toim.) (2010) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi. 9–23.

Laitinen, Arto (2007) Syntyykö itseys tulkinnoissa vai edeltääkö se niitä? Teoksessa Kotkavirta, Jussi (toim.). Persoonia vai ihmisiä. Helsinki: Yliopistopaino. 136–182.

Liikkanen, Mirja (2005) Vapaa-aika muutoksessa – merkitykset, rajoitteet ja vallinnat. Teoksessa Liikkanen, Mirja, Hanifi, Riitta & Hannula, Ulla (toim.) Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002. Helsinki: Tilastokeskus. 5–29.

Luukkonen, Pertti (2011) 50+ defenssiä. Näin mieli suojaa itseään. Psykopatologia. 3. tarkistettu painos. Helsinki: Nord Print Oy.

Maffesoli, Michel (1993) *La contemplation du monde. – Figures du style communautaire.* Suom. Mika Määttänen. 1995. Michel Maffesloli. *Maailman mieli. yhteisöllisen tyylin muodoista.* Tampere: Tammer-paino Oy.

Mattila Pirjo (2008) *Kaksinkertainen toiseus.* Verkkojulkaisu Hoikkala, Tommi & Suurpää, Leena (toim.) *Kauhajoen jälkipaini. Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja.* Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Verkkojulkaisuja 25 [viitattu 13.3.2012]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa

<http://clients.kwd.fi/nts/drupal/sites/default/files/verkkojulkaisut/kauhajoki.pdf>. 28–29.

Myllyniemi, Sami (2007) *Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007.* Nuorisoasian neuvottelukunta julkaisuja 37. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 79. Yliopistopaino Oy. Helsinki. [viitattu 3.2.2012]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa

http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2007.pdf

Mäntysaari, Mikko (2008) *Syrjiikö sosiaalityö?* Teoksessa Helne, Tuula & Laatu, Markku (toim.) *Vääryyskirja.* Vammala: Vammalan kirjapaino Oy. 76–93.

Niemelä, Jorma (2002) *Identiteettityö, sosiaalinen pääoma ja marginaalista murtautumisen.* Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.). *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille.* Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 76–93.

Nurmi, Jari-Erik, Ahonen, Timo, Lyytinen, Heikki, Lyytinen Paula, Pulkkinen, Lea ja Ruoppila, Isto (2006) *Ihmisen psykologinen kehitys.* Helsinki: WSOY.

Nykysuomen sanakirja (1998) Osat I ja II. Helsinki. WSOY.

Paananen, Reija (2011) Miten nuoret aikuiset voivat? Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa –teemakirjoitus. [viitattu 3.2.2013]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa

http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/ajankohtaista/marraskuun_2011_teema/miten_nuoret_aikuiset_voivat

Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) (2005) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia.

Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Suutari, Minna (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Yliopistopaino Oy. 187–205.

Raitakari, Suvi (2003) Nuorten tukiasuminen – paikka elämönhallinnan ja marginaalin rajalla. Omakolo-projektin taustaolettamukset, käytännöt ja asiakkuus. Nuorten ystävät ry. Helsinki: Multiprint Oy.

Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Toinen uudistettu painos. Helsinki: Hakapaino.

Rautio, Pertti (2006) Minän biologinen perusta. Teoksessa Rautio Pertti & Saastamoinen Mikko (toim.) Minuus ja identiteetti. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy. 11–20; 23–34.

Ronimus, Seija (2012) Sosiaalisten siirtymien tukeminen ohjauksen avulla. Kultuuriantropologinen näkökulma ohjaukseen. Ohjausalan koulutus- ja tutkimusyksikkö. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. [viitattu 8.3.2013]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40306/URN%3ANBN%3Afi%3Ajyu-201211132994.pdf?sequence=1>

Rosenfeld, Michael J. (2006) Young Adulthood as a Factor in Social Change in United States. *Population and development review* 32(1): 27–51 (March 2006). [viitattu 7.3.2013]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa

http://www.stanfordlibrary.us/dept/soc/people/mrosenfeld/documents/Rosenfeld_young_adulthood_PDR.pdf. 27–51.

Ruuskanen, Petri (toim.) (2002) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Saastamoinen, Mikko (2006) Yksilö, riskitietoisuus ja psykokulttuuri. Teoksessa Rautio Pertti & Saastamoinen Mikko (toim.) *Minuus ja identiteetti*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy. 138–167; 170–179.

Schuller, Tom, Baron, Stephen ja Field, John (2000) *Social Capital: A Review and Critique*. [viitattu 30.1.2013]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa <http://fds.oup.com/www.oup.com/pdf/13/9780198297130.pdf>

Simpura, Jussi (2002) Sosiaalista pääomaa mittaamassa. Teoksessa Ruuskanen Petri (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille*. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 200–220.

Suomen nuorisoyhteistyö – Allianssi. Nuorista Suomessa. Tietoa nuorista, heidän asemastaan, elinoloistaan ja nuorisotyöstä 2012 -julkaisu. Koottu syyskuussa 2012. [viitattu 24.11.2012]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/1805/>

Suoninen, Eero (2012) Identiteettien rakentuminen. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus kategoriaanalyysiin*. Tampere: Vastapaino. 86–173.

Stanfors Encyclopedia Of Philosophy (2010) *Intrinsic vs. Extrinsic Value*. First published Tue Oct 22, 2002; substantive revision Fri Dec 17, 2010. [viitattu 30.1.2013]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa <http://plato.stanford.edu/entries/value-intrinsic-extrinsic/>

Talentia ry (2005) Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki. [viitattu 12.2.2013]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa http://www.talentia.fi/files/558/1649_Etiikkaopas2005_1_.pdf

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu laitos. Tammi: Helsinki.

Turunen, Kari E (2005) Ikävaiheiden kriisit. Juva: Atena Kustannus Oy.

Sennett, Richard (2004) Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy

Valtioneuvosto (2013) Nuorisotakuu tuli voimaan. [viitattu 14.3.13]. Saatavissa elektronisena versiona internet-osoitteessa <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=374635&c=0&toid=2105&moid=2106>

YLE TV2

Syrjäytyneet nuoret teemailta 27.11.2012

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko

Kuka olet

Kuvaile itseäsi (ikä, sukupuoli)
Miten ajattelet jonkun muun kuvailevan

Arki ja elämä

Kerro tavallisesta päivästäsi
- mitä siihen kuuluu
- mitä teet
- kenen kanssa

Työ/koulutilanne

Sosiaalinen pääoma

Kenen kanssa vietät aikaa
- mitä teette
Vaikean hetken tullessa kenen puoleen käännyt

Arvot

Millaiset asiat sinulle on tärkeitä
Mitä se ettet ole opiskelemassa tai koulussa merkitsee sinulle
Minkä haluaisit elämässäsi säilyvän
-minkä muuttuvan

Odotukset yhteiskunnalle

Onko kokemuksia työkkärissä tai soskussa asioinnista
- millaisia
- onko helppo asioida
- mitä toivoisit

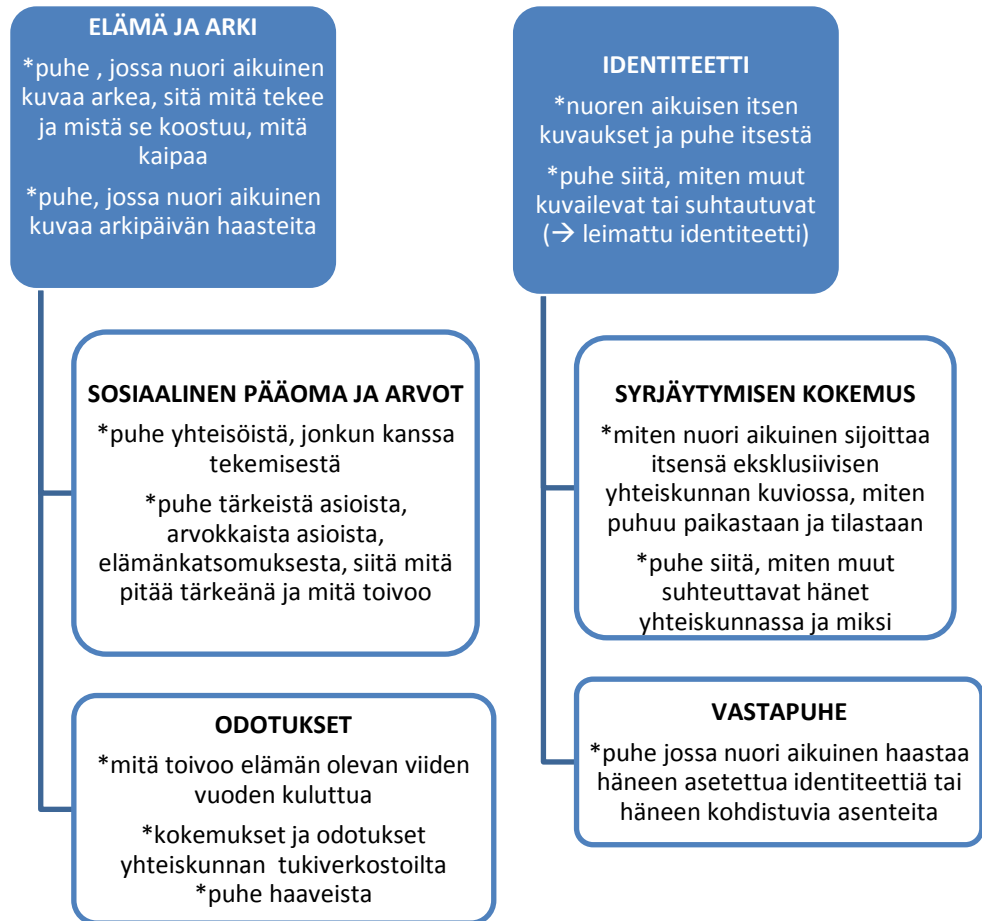
Syrjäytyminen

Piirrä eksklusiivisen yhteiskunnan kuva
- mihin sijoitat itsesi
Ajatteletko että muutkin näkevät sinut samassa paikassa
- jos ei niin, miksi muualle
Koetko, että sinua arvostetaan, oletko mielestäsi samanarvoinen muiden kanssa

Tulevaisuus

Millaista elämä olisi viiden vuoden päästä, jos saisit toivoa ihan mitä vaan
- mitä haluat säilyttää
- mitä muuttaa

Liite 2: Analyysikartta

Liite 3: Tyypittelyesimerkki

Arjen kuvaukset

t1. puhuu tyhjyydestä

t2. puhuu elämän sisällöstä.

Vastaavasti suhtautumista työhön:

t1. ei halua sitoutua

t2. tietyin rajoittein haluaa sitoutua

t3. haluaa sitoutua